

Tilskudd til klimarådgiving som tilskuddsordning utenfor RMP

Utredning

Rapport nr. 10/2025
7.4.2025

1

Rapport: Tilskudd til klimarådgiving som tilskuddsordning utenfor RMP

Avdeling: Seksjon miljø og klima

Dato: 7.4.2025

Ansvarlig: Gunn Eide

Bidragstere: Anders Bakke, Asbjørn Veidal, Martina Skjellerudsveen,
Ingvild Solhjem, Bjørn Huso

Rapport-nr.: 10/2025

Forsidebilde: Kulturbeite Øvregård, Balsfjord (Foto: Oscar Puschmann)

Forord

Denne utredningen inneholder Landbruksdirektoratets vurderinger og anbefalinger om hvordan en tilskuddsordning til klimarådgiving utenfor Regionale miljøtilskudd kan innrettes. Rapporten oversendes jordbruksforhandlingenes avtaleparter til behandling i jordbruksoppgjøret 2025. Oppdraget har også inkludert å utarbeide et forskriftsutkast for en ny tilskuddsordning. Forskriftsutkastet er ikke del av denne rapporten, men er oversendt til Landbruks- og matdepartementet som har ansvar for høringsprosess og fastsettelse.

Innhold

Forord	2
Innhold	3
Sammendrag	4
1 Oppdraget.....	5
1.1 Bakgrunn for oppdraget.....	5
1.2 Tolkning og avgrensing av mandatet.....	6
1.3 Organisering av arbeidet	6
1.4 Rapportens oppbygging	6
2 Oppslutning om klimarådgivingsordningen.....	7
3 Tilskuddets formål	7
3.1 Formål for ny tilskuddsordning	8
3.2 Hvordan legge til rette for at flere klimatiltak gjennomføres?	10
4 Klimarådgivere og klimarådgivingsopplegg	11
4.1 Hvordan kan klimarådgivingen kvalitetsutvikles?	11
5 Tildelingskriterier	21
5.1 Hvem skal motta tilskuddet?.....	21
5.2 Hva kan tilskuddet gå til?	23
5.3 Hvor stort bør tilskuddet være?	24
6 Forvaltning av tilskuddsordningen	26
6.1 Landbruksdirektoratets anbefalinger om søknad og saksbehandling.....	26
6.2 Saksbehandling og fagsystem.....	27
6.3 Implementering	27
6.4 Evaluering	27
6.5 Økonomiske konsekvenser ved den nye tilskuddsordningen.....	28
6.6 Økonomiske konsekvenser for forvaltningen	28
7 Andre anbefalinger.....	28
7.1 Forvaltningsnivå.....	28
7.2 Fagsystemløsning for godkjenning av klimarådgivingstilbydere.....	28
7.3 Formidling av klimarådgivingstilbudet	29
7.4 Klimatilpasset husdyrtilskudd	29

Sammendrag

I jordbruksoppgjøret 2024 ble det bestemt at tilskuddsordningen for klimarådgiving skal tas ut av Regionale miljøtilskudd (RMP). Landbruksdirektoratet har fått i oppgave å utrede og **anbefale hvordan en ny tilskuddsordning og forskrift kan innrettes**. Ønske om økt oppslutning om klimarådgiving fremstår som en av de viktigste årsakene til at Landbruksdirektoratet har fått oppdraget med å utforme en ny tilskuddsordning. Det virker naturlig å skille mellom et primært formål og sekundære formål for klimarådgivingstilskudd. **Det primære formålet er at så mange bønder som mulig skal motta klimarådgiving** som gir økt kunnskap om klimagassutslipp, utslippsreducerende tiltak, karbonbinding og klimatilpasning i jordbruksproduksjonen. De **sekundære formålene som kan beskrives som klimanytte knyttet til gjennomføring av klimatiltak bør etter direktoratets vurdering ikke gjøres forpliktende for gårdbrukeren**. Dette begrunnes med at variasjon i driftsform og -størrelse gir tilsvarende variasjon i hva slags typer tiltak med potensiell klimanytte som anbefales i tiltaksplanene. Det ville bli krevende å standardisere og kontrollere krav til tiltaksgjennomføring. **En kvalitetsutvikling av selve rådgivingstjenesten vil ha som mål å utløse gjennomføring av klimatiltak.**

Landbruksdirektoratet anbefaler at jordbruksforetakene er tilskuddsmottaker som for ordningen i RMP. Landbruksdirektoratet anbefaler å **beholde de eksisterende rådgivingskategoriene** med krav om at **rådgivingen skal resultere i en klimatiltaksplan**. Landbruksdirektoratet mener at **oppfølgingssamtaler etter gjennomført klimarådgiving kan bidra til gjennomføring av tiltak i tiltaksplanen**. Om tilskuddsordningen skal dekke kostnader for oppfølgingssamtaler må det opprettes en egen tilskuddssats for dette som kan søkes året etter man har mottatt tilskudd for klimarådgiving innenfor en av de eksisterende rådgivingskategoriene. For **gjentatt søknad om tilskudd** til klimarådgiving anbefales det å **stille krav både til at tiltaksplanen er revidert og at det har gått en viss tid siden forrige rådgiving**. I særlige tilfeller kan Landbruksdirektoratet dispensere fra bestemmelser i forskrift.

Landbruksdirektoratet **anbefaler at tilskuddssatsene for klimarådgiving bestemmes med utgangspunkt i gjennomsnittlige kostnader for selve rådgivingstjenesten ekskl. reisekostnader**. Behovet for justering av satser vil vurderes som del av kvalitetsutviklingen til klimarådgivingsordningen. For å sikre forutsigbarhet for søkerne og oppslutning om den nye klimarådgivingsordningen anbefaler Landbruksdirektoratet at **tilskuddssatsene bør være faste** og ikke foreløpige. Dette innebærer at i tilfeller hvor søknader mottas etter at budsjetttrammen er brukt opp vil søknader overføres til neste budsjettperiode.

Direktoratet anbefaler at **alle rådgivingstilbydere som har fått godkjent klimarådgivingsopplegg** i tilknytning til tilskuddsordningen i RMP **må søke ny godkjenning av klimarådgivingsopplegg** når den nye ordningen trer i kraft. Klimarådgivingsopplegget må justeres i henhold til endringer i ordningens krav til rådgivingskategorier og rådgivingsoppleggets innhold. Landbruksdirektoratet anbefaler at **rådgivingsopplegget godkjennes for tre år av gangen**. Utlysningsteksten stiller krav om at søknad om godkjenning av **rådgivingsopplegg skal inkludere en plan for sikring av intern opplæring og kompetansebygging for klimarådgivere**. Utlysningsteksten skal understreke at det er rådgivers ansvar at bonden får helhetlig rådgiving på alle bondens jordbruksproduksjoner, der slik rådgiving er tilgjengelig. Rådgivningstilbudet må være **tilgjengelig også for bønder som har produksjoner som ennå ikke er inkludert i klimakalkulatoren**. Rådgivingen bør inkludere en gjennomgang av aktuelle tilskuddsordninger for å informere bonden om hvilke tiltak hen kan få tilskudd til å gjennomføre. **Direktoratet anbefaler at det bare er rådgiving i tilknytning til primærjordbruksproduksjon som gir rett til tilskudd**. Direktoratet anbefaler at Landbrukets Klimaselskap forutsettes å gi opplæring i bruk av klimakalkulatoren spesifikt for klimarådgivere.

Det er **Landbruksdirektoratet som er første instans for å behandle søknader og fatte vedtak** om tilskudd til klimarådgiving etter forskrift for tilskuddsordningen. Landbruksdirektoratet skal også **behandle søknader og fatte vedtak om godkjenning av klimarådgivingstilbyder**. Landbruks- og matdepartementet er klageinstans for vedtak Landbruksdirektoratet fatter i første instans.

1 Oppdraget

I jordbruksoppgjøret 2024 ble det bestemt at tilskuddsordningen for klimarådgeving skal tas ut av Regionale miljøtilskudd (RMP). Landbruksdirektoratet har fått i oppgave å utvikle en ny tilskuddsordning og forskrift. Direktoratet skal selv forvalte den nye tilskuddsordningen fra og med 2025. I Prop. 105 S (2023-2024)¹ står det:

For å legge til rette for økt tiltaksgjennomføring er partene enige om at tilskudd til Klimarådgeving tas ut av RMP for rådgeving som gis fra 2025...

Videre er partene enige om at Ldir forvalter tilskudd til klimarådgeving fra 2025. Partene er videre enige om at det er behov for kvalitetsutvikling på rådgevingen, jf. Evalueringsrapporten. Landbruksdirektoratet må utarbeide forskrift og legge til rette for denne oppgaven.

I supplerende tildelingsbrev til Landbruksdirektoratet 4.7.2024 står det:

Tilskudd til klimarådgeving skal tas ut fra RMP og etableres som en egen ordning som forvaltes av Landbruksdirektoratet, ifølge proposisjonen om jordbruksoppgjøret fra 2025.

Etter drøfting mellom direktoratet og departementet, vil det bli behov for å utsette utflytting av klimarådgeving fra RMP. Departementet og direktoratet følger opp saken i egen dialog. Landbruksdirektoratet må starte arbeidet med å utrede hvordan tilskudd til klimarådgeving kan forvaltes som en egen ordning.

1.1 Bakgrunn for oppdraget

Tilskudd til klimarådgeving ble i 2020 identifisert av avtalepartene som et virkemiddel som skulle bidra til å oppfylle jordbrukets del av Intensjonsavtalen mellom jordbruket og regjeringen om reduserte klimagassutslipp og økt opptak av karbon fra jordbruket. I jordbruksoppgjøret 2020 ble det derfor bestemt at klimarådgeving skulle innlemmes som tiltak i de regionale miljøprogrammene (RMP). I Prop. 118 S (2019–2020) står det²:

Partene er enige om at tilskudd til klimarådgeving skal implementeres som en del av Regionale miljøprogram fra vekstsesongen/søknadsomgangen 2021. Rådgivningen skal omfatte bondens arbeid med å redusere utslipp og øke opptak, samt klimatilpasning. Landbruksdirektoratet gis i oppdrag å utrede hvordan en tilskuddsordning kan utformes, med frist 31.12.2020 slik at fylkene får tilstrekkelig tid til å iverksette tiltaket fra og med søknadsomgangen 2021. Partene er videre enige om at arbeidet må gjøres i samråd med Klimasmart Landbruk og at det må etableres en referansegruppe der avtalepartene deltar.

Oppdraget resulterte i utredningen Implementering av tilskudd til klimarådgeving i regionale miljøprogram³.

Klimarådgevingstilskuddet ble innlemmet i RMP fra og med søknadsomgangen 2021 med en pilotperiode til og med søknadsomgangen 2023.

I jordbruksoppgjøret 2023 ble det bestemt at pilotperioden skulle evalueres av en ekstern evaluator til jordbruksoppgjøret 2024. Pilotperioden ble også forlenget til og med søknadsomgangen 2024.

¹ Prop. 105 S (2023–2024) Endringer i statsbudsjettet 2024 under Landbruks- og matdepartementet (Jordbruksoppgjøret 2024): <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-105-s-20232024/id3041295/>

² Prop. 118 S (2019–2020) Endringer i statsbudsjettet 2020 under Landbruks- og matdepartementet (Jordbruksoppgjøret 2020): <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-118-s-20192020/id2703655/>

³ Utredning av implementering av tilskudd til klimarådgeving i regionale miljøprogram. Rapport nr. 44/2020, Landbruksdirektoratet: <https://www.landbruksdirektoratet.no/nb/nyhetsrom/rapporter/utredning-av-implementering-av-tilskudd-til-klimaradgeving-i-regionale-miljoprogram>

Evalueringen ble gjennomført av Menon Economics i samarbeid med NIBIO og Ruralis. Rapporten (heretter omtalt som Menon eller Menon-rapporten) ble levert i februar 2024.⁴

NIBIO og Ruralis har også gjennomført prosjektet *Klimarådgivning som omstillingsrettet virkemiddel i*. Prosjektet er finansiert over Klima- og miljøprogrammet. Det ble levert en delrapport 31.12.2023 som delgrunnlag for evaluering av tilskuddsordningen og sluttrapporten fra prosjektet (*heretter omtalt som NIBIO/Ruralis eller NIBIO/Ruralis-rapporten*) ble levert i begynnelsen av oktober 2024.⁵

1.2 Tolkning og avgrensning av mandatet

Landbruksdirektoratet oppfatter at oppdraget innebærer å utrede og anbefale hvordan en egen tilskuddsordning for klimarådgiving bør utformes basert på direktoratets egne, faglige vurderinger, samt tolkninger av tilbakemeldinger fra forvaltningen, næringsaktører, Landbruks- og matdepartementet og resultater av eksterne evalueringer av pilotperioden for RMP-tilskuddet til klimarådgiving (2021-2024). Evalueringene omtales videre i kapittel 2.

Avtalepartene i jordbruksoppgjøret beskriver behov for tilrettelegging for økt tiltaksgjennomføring og en kvalitetsutvikling av selve rådgivingstjenesten. Økt tiltaksgjennomføring tolkes primært som økt oppslutning om tilskuddsordningen. Det kan sekundært tolkes som forventning om økt gjennomføring av de tiltakene som anbefales i tiltaksplanen som er utarbeidet etter rådgiving. Sistnevnte tolkning vil innebære å undersøke muligheter for å skjerpe klimarådgivingstilskuddets formål til også å inkludere et mål om direkte klimanytte av ordningen. Med klimanytte forstås (enten forventede eller målbare/sporbare/dokumenterbare) positive effekter på klimagassutslipp, karbonlagring og klimatilpasning i jordbruksproduksjonene. Kvalitetsutvikling av rådgivingstjenesten forstås som at forvaltningen må videreutvikle og spisse kravet til innhold i rådgivingsopplegget, inkludert krav til kompetanse og kompetanseutvikling hos enkeltrådgivere.

Landbruksdirektoratet vil ta utgangspunkt i den eksisterende RMP-ordningens formål og innretning, og i tråd med gjeldende instruksjer og regelverks krav til utforming og forvaltning av offentlige tilskuddsordninger, drøfte hvordan en ny ordning kan kvalitetssikres.

Oppdraget har inkludert å utarbeide forskriftsutkast til en ny tilskuddsordning. Forskriftsutkastet er ikke del av denne rapporten, men oversendes til Landbruks- og matdepartementet som har ansvar for høringsprosess og fastsettelse.

1.3 Organisering av arbeidet

Landbruksdirektoratet har hatt utredningsansvar. Representanter fra berørte parter har blitt invitert til innspills- og orienteringsmøter underveis i arbeidet. Det har i perioden august-november 2024 blitt avholdt møter enten enkeltvis eller i grupper, med representanter fra:

Norges bondelag, Norsk bonde- og småbrukarlag, Landbruks- og matdepartementet, Klima- og miljødepartementet, Statsforvalteren, Norsk Landbruksrådgiving, Tine og Nortura.

1.4 Rapportens oppbygging

Kapittel 2 omhandler oppslutning om klimarådgivingsordningen. Tilskuddsordningens formål diskuteres i kapittel 3. Hvordan kvalitet på selve klimarådgivingstjenesten kan utvikles diskuteres i kapittel 4. Anbefaling til bestemmelser og kvalitetsutvikling og effektivisering av forvaltningsoppgavene dekkes videre i kapittel 5 og 6. Øvrige anbefalinger dekkes i kapittel 7.

⁴ Evaluering av pilotperiode for tilskudd til klimarådgiving. Menon-rapport 29/2024:: <https://www.menon.no/evaluering-av-pilotperiode-for-tilskudd-til-klimaradgivning/>

⁵ Klimarådgiving som omstillingsrettet virkemiddel i jordbruket. NIBIO-rapport 10 (103) 2024: <https://nibio.braque.unit.no/nibio-xmlui/handle/11250/3154886>

2 Oppslutning om klimarådgivingsordningen

Ønske om økt oppslutning om klimarådgiving fremstår som en av de viktigste årsakene til at Landbruksdirektoratet har fått oppdraget med å utforme en ny tilskuddsordning.

I perioden 2021-2023 mottok 1506 jordbruksforetak tilskudd for klimarådgiving. I 2024 mottok 1235 jordbruksforetak tilskudd til klimarådgiving. Per februar 2025 hadde klimakalkulatoren mottatt samtykker til å innhente nøkkeltall fra 10 029 jordbruksforetak. Det utgjør 26,9 prosent av de 37 267 jordbruksforetakene i Norge (2024). Oppslutningen om klimarådgivingen er økende, men fortsatt lav. I spørreundersøkelsen *Trender i norsk landbruk 2024* svarer 36 prosent av respondentene at de ikke har tenkt til å benytte seg av tilbud om klimarådgiving, mens 31 prosent svarer at de ikke kjenner til klimarådgivingstilbudet knyttet til RMP-tilskuddet. Klimakalkulator og klimarådgiving er det første av 9 satsingsområder i landbrukets klimaplan, hvor et mål i den reviderte planen er at alle gårdsbruk skal ha fått tilbud om klimarådgiving i løpet av 2025⁶.

Evalueringene fra Menon og NIBIO/Ruralis peker på forbedringspunkter som kan bidra til økt oppslutning om tilskuddsordningen.

3 Tilskuddets formål

I utredningen *Implementering av tilskudd til klimarådgiving i regionale miljøprogram*⁷ beskrives klimarådgivingstilskuddets formål som følger:

Slik Landbruksdirektoratet vurderer det, vil formålet med klimarådgivning være todelt. Et formål må rettes mot klimarådgivningen og et formål må rettes mot utbetaling av tilskuddet.

Basert på tolkningen av mandatet legger Landbruksdirektoratet til grunn at formålet med klimarådgivningen er: rådgivning som tar for seg en helhetlig gjennomgang av utslipp og opptak av klimagasser på gården, med sikte på å gjennomføre klimatiltak. Behov for klimatilpasning skal også inngå i rådgivningen.

Landbruksdirektoratet legger til grunn at formålet med tilskudd til klimarådgivning er: å stimulere til kunnskapsoppbygging rundt klimagassutslipp, karbonbinding og klimatilpasning for bonden, med sikte på å få gjennomført klimatiltak i jordbruksproduksjonen på sitt foretak.

En mer detaljert beskrivelse av RMP-tilskuddets formål finnes i kommentarer til regelverket for RMP-instruksen (2023-2026)⁸:

Formålet med tilskuddet er å legge til rette for at bonden får rådgiving om gårdens klimaavtrykk og behovet for klimatilpasning. Tilskuddet skal bidra til økt kunnskap om klimagassutslipp, karbonbinding og klimatilpasning, med sikte på gjennomføring av klimatiltak i jordbruksproduksjonen på foretaket. Klimatiltakene omfatter ikke bare tilskuddsberettigede tiltak, men også generell optimering av drifta som for eksempel redusert dieselforbruk eller redusert kalvedødelighet. I tillegg til helhetlig gjennomgang av opptak og utslipp av klimagasser, skal klimarådgivningen vurdere behov for tiltak som gjelder

⁶ Landbrukets klimaplan 2021-2030 (revidert 2024): <https://www.bondelaget.no/bondelaget-mener/miljo-og-klima/klima/landbrukets-klimaplan-pdf/>

⁷ Utredning av implementering av tilskudd til klimarådgiving i regionale miljøprogram. Rapport nr. 44/2020, Landbruksdirektoratet: : <https://www.landbruksdirektoratet.no/nb/nyhetsrom/rapporter/utredning-av-implementering-av-tilskudd-til-klimaradgivning-i-regionale-miljoprogram>

⁸ Høring om forslag til instruks for regionale miljøtilskudd i jordbruket, Landbruksdirektoratet: https://www.landbruksdirektoratet.no/nb/om-direktoratet/horinger/horing-om-forslag-til-instruks-for-regionale-miljotilskudd-i-jordbruket-2023-2026/Instruks%20for%20regionale%20milj%C3%B8tilskudd%20i%202023-2026_070722.pdf

klimatilpasning. Med utgangspunkt i forutsetningene på foretakene, vil tiltak som gjelder håndtering av overflatevann, fordøyingsdammer, naturbaserte renseløsninger, drenering, praksis som gjelder jordarbeiding og andre dyrkingsmessige forhold, være aktuelle.

3.1 Formål for ny tilskuddsordning

Som pekt på i kapittel 1, er økt forventning til gjennomføring av anbefalte tiltak etter gjennomført rådgiving et element som kan vurderes innlemmet i den nye klimarådgivingsordningens formål.

Om formålet skal innebære sterkere forventning til klimaeffekt enn i dagens ordning, er det behov for å forskriftsfeste forpliktelser for gårdbrukeren til å gjennomføre tiltak etter at klimarådgivingen er gjennomført. En mindre inngripende tilnærming er å legge opp til at kvalitetsutvikling av selve rådgivingstjenesten har som mål å utløse slike effekter, men at det ikke ligger noen forpliktelse hos bonden.

Både Menon og NIBIO/Ruralis beskriver at gårdbrukere har vært positive til at klimarådgivingsordningen i RMP ikke er forpliktet til tiltak utover å gjennomføre selve rådgivingen og å få en tiltaksplan. Dette indikerer at terskelen for å søke klimarådgiving kan bli høyere dersom krav til gårdbrukere som har mottatt klimarådgiving øker i omfang.

Offentlig støtte til rådgiving er et økonomisk virkemiddel med primært mål om å heve kunnskaps- og kompetansenivå hos mottakeren. Virkemiddelet kan ha en rekke sekundære/utløsende effekter på de temaer eller tiltak det gis råd om, som f.eks.:

- Økt gjennomføring av konkrete klimatiltak etter rådgiving
- Økt kunnskap om sammenhenger mellom kost og nytte av klimatiltak
- Økt interesse og engasjement for effekter av klimatiltak

Det er vanskelig å angi hvor stor betydning rådgivningen har for slike sekundære effekter. Tiltakene som er aktuelle vil avhenge av gårdens produksjon, driftsmåte og forutsetninger for drift. Norske gårdsbruk er forskjellige og tiltaksplanene som rådgivingen munner ut i vil dermed også bli forskjellige, selv om det i mange tilfeller vil være likhetstrekk mellom tiltaksplaner i samme produksjon. Det er ikke gitt at de beste klimatiltakene for en gård er tiltak som er målbare/kontrollerbare, eller er dekket gjennom offentlige tilskuddsordninger. Klimarådgivere kan fortelle at de er opptatt av å identifisere aktuelle tiltak i samarbeid med bonden og prioriterer tiltak som er realistiske for bonden å gjennomføre. Dette er en tilnærming som er ment å styrke eierskap til tiltakene og øke sjansene for at tiltakene følges opp etter rådgivingen. Kapittel 3.1.1 illustrerer hva som kan regnes som tiltak i en klimatiltaksplan for melkeprodusenter.

En driftsgjennomgang sammen med klimarådgiver skal angi status og synliggjøre mulige forbedringsområder. Aktuelle tiltak kan være konkrete, avgrensede engangstiltak, men også tiltak som gir forbedringer over tid og bidrar til mer effektiv ressursutnytting og produktivitet i den løpende drifta. Tidshorisonten for gjennomføring av tiltakene i tiltaksplanen vil kunne være ulik, for eksempel fordi bonden trenger mer kunnskap, eller på grunn av andre driftsmessige prioriteringer. Forutsetninger og tidsperspektiv for gjennomføring av tiltak i tiltaksplanen vil derfor kunne variere mye mellom foretak. Det virker dermed naturlig å skille mellom et primært formål og sekundære formål for klimarådgivingstilskudd, hvor de sekundære formålene som her kan beskrives som klimanytte knyttet til tiltaksgjennomføring, ikke gjøres forpliktende for gårdbrukeren.

Landbruksdirektoratet anbefaler på bakgrunn av denne drøftingen at formålet med tilskuddsordningen er å stimulere til at jordbruksforetak mottar rådgiving som gir økt kunnskap om klimagassutslipp, utslippsreducerende tiltak, karbonbinding og klimatilpasning i jordbruksproduksjonen.

3.1.1 Eksempler på tiltak i klimatiltaksplaner for melkeproduksjon

For å illustrere variasjonen i typer tiltak som kan inngå i en klimatiltaksplan presenteres i tabell 1 et utvalg av tiltak med fokus på dyrehelse innen melkeproduksjon.

Dyrehelse og dyrevelferd har en sterk sammenheng, men i et klimaperspektiv er det økt effektivitet som er begrunnelse for slike tiltak. For utslipp per produsert enhet er det viktig å holde kua ved god helse og fruktbarhet slik at produksjonen ikke stopper opp. God helse = god dyrevelferd, derfor kan tiltak for bedre helse gi positiv virkning på både dyrevelferd og klimagassutslipp.

Kua produserer metan hele tida uansett hvor mye eller lite melk hun produserer. Både uplanlagte tomperioder og sykdom innebærer et produksjonstap som gir færre liter melk å fordele metanutslippene på. Den eneste planlagte tomperioden er sinperioden, når kua og juret får 2 måneders pause før ny kalving og laktasjon. Fruktbarhet er sentralt for å holde produksjonen i gang over tid, og forutsetter bl.a. god helse og velferd. Det er viktig å arbeide forebyggende med helse, og klimarådgiving kan bidra til å avdekke tiltak som vil være nyttige på den enkelte gård.

Tabellen nedenfor visereksempler på forebyggende helsetiltak fordelt på ulike temaer. Normalt vil ikke en tiltaksplan inneholde så mange tiltak, men totalt 4-6 spesifikke tiltak fordelt på melkeproduksjon og planteproduksjon.

Tiltak	Årsak/effekt
JURHELSE	
Bruke 1 jurklut per ku. Vaske kluter på minst 60 grader. Kjøpe ny vaskemaskin til fjøset	Vaskemaskinen er defekt, går utover melkingshygiene når klutene ikke vaskes varmt nok
Vadiatest/funksjonstest av melkeanlegget, ev. justere	Teste melkeanlegget under melking, sjekke vakuum osv. – viktig for jurhelse
Endre vekting for lekkasje som egenskap i Geno Avlsplan	Redusere mastitt: Langsiktig tiltak, mindre sjanse for at bakterier kommer inn og gir mastitt
FRUKTBARHETSSYKDOM	
Sinkuboluser med mineraler/vitaminer	Redusert risiko for tilbakeholdt etterbyrd, sterkere kalver ved kalving, øker sjansen for god brunst etter kalving
KALVEHELSE	
Sanering av binger før ny kalvingsperiode	Reduserer sjansen for oppblomstring av bakterier
Flytte til ny bing 1 uke før start avvenning	Kalver tåler ikke endringer godt, derfor gjør kun 1 av gangen. Vent med å starte avvenning til kalvene har vært i nytt miljø noen dager
Sjekke råmelkskvalitet med refraktometer	Avdekke kyr som har god eller dårlig råmelkskvalitet
KLAUVHELSE	
Stille inn gjødseltrekk til å gå minst 1 g/time	Unngå at klauvene har for mye kontakt med gjødsel og urin
Kalibrere kraftfôrmengder og fôr med både 1. og 3. slått daglig for å få nok struktur i fôret – 1.slått for sterk	Sikre god vombalanse – sur vom gir klauv sykdom (forfangenhetsrelatert sykdom)

3.2 Hvordan legge til rette for at flere klimatiltak gjennomføres?

Menon-rapporten anbefaler å knytte forpliktelser om tiltaksgjennomføring til tilskuddet for å styrke ordningens klimanytte. En måte å gjøre dette på er å gi bonden anledning til å velge å forplikte seg til tiltaksgjennomføring gjennom differensierte tiltaksklasser (tilskuddssatser) i tilskuddsordningen. Man kan da operere med et grunn-nivå som ligger tett opp til kravene i dagens RMP-ordning og en eller flere tiltaksklasser med høyere tilskuddssats og ytterligere forpliktelser til tiltak etter endt rådgiving. Tiltak som kreves gjennomført må i så fall være mulige å kontrollere for forvaltningen.

Aktuelle forpliktelser kan være årlig oppdatering av klimakalkulatortall eller gjennomføring av relevante RMP-tiltak. Slik kan bonden selv velge nivå på hvilke forpliktelser hun/han ønsker å påta seg. Det er da viktig at bonden er kjent med at det eksisterer flere tiltaksklasser i tilskuddsordningen før klimarådgivingen gjennomføres. Formidlingsansvaret for dette kan delvis legges på rådgivingstilbyder. Landbruksdirektoratet mener at en slik differensiering i mange tiltaksklasser vil være kompliserende både for søker og forvaltning.

En annen mulighet er å innføre et rapporteringskrav i tilskuddsordningen. Enkel rapportering vil kunne tydeliggjøre for søker hva som er den sekundære hensikten med rådgivingen. I kapittel 4.1.9 beskrives et forslag om å innføre tiltakskategorier i tiltaksplanen for å gi forvaltningen en viss oversikt over typer tiltak i tiltaksplanene. Denne rapporteringen kan knyttes til tiltakskategoriene. Dataene som samles inn, vil være nyttige i senere evaluering og videreutvikling av tilskuddsordningen. Landbruksdirektoratet ser to mulige løsninger for slik rapportering:

1. Sette vilkår om at tilskuddsmottaker en viss tid etter klimarådgivingen må rapportere på om tiltak i tiltaksplanen har blitt gjennomført eller ikke.
2. Sette vilkår om at søkere som søker om tilskudd til klimarådgiving på nytt må rapportere om gjennomføring av tiltak fra sin forrige tiltaksplan i ny søknad.

Det første alternativet tilsier at tilskuddsordningen må operere med tilsagn om tilskudd og at hele eller deler av tilskuddet kun utbetales etter at rapporteringen har funnet sted. Antagelig påvirkes oppslutning om ordningen negativt med denne løsningen fordi søknad og rapportering må gjøres i flere omganger over tid, og ventetid for å motta tilskudd antagelig blir lenger enn for dagens ordning i RMP. En slik løsning vil være krevende å forvalte blant annet fordi saksbehandlingen må utføres i flere omganger og vil påvirke saksbehandlingskapasiteten betydelig.

Det andre alternativet er en mindre arbeidskrevende løsning både for søker og forvaltning. En ulempe er at løsningen ikke genererer rapporteringsdata fra søkere som kun søker en gang. Løsningen er likevel bedre egnet for å bevare effektiv forvaltning av tilskuddsordningen.

Landbruksdirektoratet mener at vilkår om rapportering fra gjentakende søkere på tilskudd til klimarådgiving er den eneste av løsningene som både kan forvaltes effektivt, ikke begrense formål om økt oppslutning om klimarådgiving og bidra til økt bevisstgjøring blant søkere om viktigheten av tiltaksgjennomføring.

Det er foreløpig uklart for Landbruksdirektoratet om slik rapportering enkelt kan knyttes opp til søknadsskjema i den nye ordningens fagsystem og eventuelt hvordan kontroll og oppfølging av rapporteringen skal forvaltes. Foreløpige vurderinger tilsier at løsningen vil kreve betydelig arbeid også i forvaltningen.

Som diskutert i kapittel 3.1, ser direktoratet kvalitetsheving av rådgivingstilbudet som et egnet tiltak. Det legger ikke forpliktelser til tiltaksgjennomføring på bonden, men økt kvalitet/relevans i rådgivingen styrker sjansene for tiltaksgjennomføring.

4 Klimarådgivere og klimarådgivingsopplegg

Som for dagens klimarådgivingsordning under RMP legger Landbruksdirektoratet til grunn at støtte til klimarådgiving ikke kan avgrenses til eksisterende tilbydere, men være åpen for at andre kvalifiserte tilbydere kan gi klimarådgiving som kan gi mottakeren rett til tilskudd, i samsvar med regelverk om offentlig støtte⁹. Per dags dato er det tre godkjente klimarådgivingstilbydere: Norsk Landbruksrådgiving (NLR), Tine SA og Nortura SA.

Under pilotperioden er det stilt følgende krav til innhold i søknad om å bli klimarådgivingstilbyder:

- hvem som skal stå for rådgivingen
- beskrivelse av relevant erfaring og kompetanse for å drive klimarådgiving
- plan for rådgivingsopplegg som tenkes gjennomført (en-til-en, to-til-en, grupperådgiving)
- beskrivelse av hvordan tiltaksplanen inkluderes i rådgivingsopplegget

Videre er følgende vektlagt i godkjenning av rådgivingsopplegg:

- Rådgivingen skal stimulere til økt kunnskap hos bonden om klimagassutslipp, karbonbinding og klimatilpasning, med sikte på gjennomføring av klimatiltak i bondens jordbruksproduksjon.
- Rådgivingsopplegget omfatter en helhetlig gjennomgang av utslipp og opptak av klimagasser på gården, som vil synliggjør mulige klimatiltak. Vurdering av tiltak for klimatilpasning skal også.
- Rådgivingsopplegget omfatter utfylling av tiltaksplanen.
- Rådgivingsopplegget bør inkludere bruk av Klimakalkulatoren, men dette er ikke et krav.
- Det skisserte opplegget gir god formidling av landbrukets klimaavtrykk og tolkning av utslippstall.

Alle kulepunktene over oppsummerer tilskuddsordningens formål og nevner i tillegg krav om tiltaksplan og anbefaling om klimakalkulator som støtteverktøy.¹⁰

4.1 Hvordan kan klimarådgivingen kvalitetsutvikles?

NIBIO/Ruralis-rapporten *Klimarådgiving som omstillingsrettet virkemiddel i jordbruket* oppsummerer bønders motivasjon til å gjennomføre klimatiltak i drifta som følger:

Samlet sett motiveres bøndene av muligheter for forbedret agrobiologi, en helhetlig oversikt over bruket, produksjonsoptimalisering, kunnskap om klimagassreduksjon, og ønsket om å være en del av utviklingen markedet og samfunnet for øvrig går i. Å lære fra andre bønders erfaring med klimarådgiving og gjennomføring av tiltak kan også være motiverende. Økonomisk støtte reduserer barrierene for deltakelse, mens behovet for å synliggjøre klimaarbeidet og gjennomføre selvbestemte tiltak, heller enn å håndtere fremtidige krav, er med på å drive beslutningen om å gjennomføre klimarådgiving og klimatiltak.¹¹

4.1.1 Hva kan inngå i klimarådgivingen?

I instruks for regionale miljøtilskudd er klimarådgiving definert som følger:

Med klimarådgiving menes rådgiving som i størst mulig grad tar for seg en helhetlig gjennomgang av utslipp og opptak av klimagasser fra alle gårdens produksjoner, med sikte på å gjennomføre klimatiltak.

⁹ Utredning av implementering av tilskudd til klimarådgiving i regionale miljøprogram. Rapport nr. 44/2020, Landbruksdirektoratet: Rapport nr. 44/2020, Landbruksdirektoratet: <https://www.landbruksdirektoratet.no/nb/nyhetsrom/rapporter/utredning-av-implementering-av-tilskudd-til-klimaradgivning-i-regionale-miljoprogram>

¹⁰ Klimarådgiving, Landbruksdirektoratet: <https://www.landbruksdirektoratet.no/nb/jordbruk/ordninger-for-jordbruk/klimaradgivning>

¹¹ Klimarådgiving som omstillingsrettet virkemiddel i jordbruket (NIBIO-rapport 10(103) 2024), NIBIO og Ruralis, Kap 2.3, s. 17. Lastet ned fra: <https://nibio.brage.unit.no/nibio-xmlui/handle/11250/3154886>

Behov for klimatilpasning skal også inngå i rådgivningen. Tilbydere av klimarådgivning skal være godkjent av Landbruksdirektoratet.¹²

Rammene for hva som må inngå i klimarådgivningen for å gi rett til tilskudd, bør defineres mer presist av hensyn til regler for tilskuddsforvaltning og statsstøtte. For eksempel betyr dette at Landbruksdirektoratet anbefaler at en helhetlig gjennomgang av jordbruksforetakets produksjoner må avgrenses til faktorer som kan knyttes direkte til primærjordbruksproduksjoner som faller inn under landbruksunntaket i EØS-avtalen¹³. Dette betyr at rådgiving om energitiltak i privatbolig eller som gjelder produksjon/næring som foregår ved jordbruksforetaket, men som ikke er definert som del av landbruksunntaket (f.eks. videreforedling av råvarer eller omsetning av produkter som ikke er definert som primærjordbruksvarer i tolltariffen), ikke kan defineres som tilskuddsberettiget klimarådgiving.

Det vil være tilfeller hvor skillelinjene mellom deler av klimarådgivningen og andre former for landbruksrådgiving er uklare. Dette er ikke nødvendigvis et problem så lenge en viktig del av klimarådgivningens formål er å gi et mer helhetlig bilde av drifta i et klimaperspektiv. NIBIO og Ruralis sier følgende om temaet i sin rapport:

Det å få inn rådgivere med spesialkunnskap om klima blir fra gårdbrukerne trukket frem som positivt, siden det er vanskelig å se alle sammenhenger på egen hånd. Selv om gårdbrukerne forteller at de har hørt mye av det samme i annen mer fagspesifikk rådgiving tenker flere at helhets- og klimaperspektivet i denne rådgivningen gjør at den ikke kan erstattes med ordinær rådgiving.

Rådgivingstilbydere må være oppmerksomme på føringene for tilskuddet og vurdere hvilke deler av drifta som er og ikke er tilskuddsberettiget klimarådgiving, eller som ikke er relevant for tilskuddets/tiltakets formål. Dette kan omtales i kriterier for godkjenning av rådgivingstilbydere.

Landbruksdirektoratet anbefaler at klimarådgivningen avgrenses til å omhandle de delene av jordbruksforetakenes jordbruksproduksjoner som er produksjonstilskuddsberettiget.

4.1.2 Kriterier for godkjenning av klimarådgivingstilbydere

Det er rådgivningsforetaket og ikke den enkelte rådgiver som godkjennes som klimarådgivingstilbyder. Den som godkjennes har ansvar for å ivareta kompetansen til den enkelte rådgiver i foretaket og å følge opp at rådgivningen opprettholder tilfredsstillende kvalitet. Så langt har ikke Landbruksdirektoratet kontrollert rådgivningskvaliteten annet enn i forbindelse med godkjenning av søknad om å bli rådgivingstilbyder, inkludert beskrivelse av opplegg for klimarådgiving. Landbruksdirektoratet har ikke definert hva som er tilfredsstillende kvalitet på rådgivningen som tilbys ut over at rådgiver må ha relevant erfaring og kompetanse for å drive klimarådgiving. Vi mener ikke det er hensiktsmessig å sette konkrete, formelle krav til utdanning eller erfaring da det er stor variasjon i bakgrunnen til de allerede godkjente rådgiverne som anerkjennes som svært dyktige rådgivere. Vurderinger av søknader må derfor gjøres skjønnsmessig, da det er mange måter å tilegne seg de nødvendige kvalifikasjonene på for å kunne gi råd om jordbrukets klimaavtrykk. Ettersom det er rådgivningsforetaket og ikke den enkelte rådgiver som skal godkjennes, mener vi det å vurdere og godkjenne rådgivningsopplegg som presenteres i godkjenningssøknaden er et hensiktsmessig tiltak og en overkommelig oppgave for Landbruksdirektoratet.

Per i dag er de godkjente klimarådgiverne ansatt i store foretak (TINE Rådgiving, NLR og Nortura). Landbruksdirektoratet har siden tilskudd til klimarådgiving ble etablert behandlet fem søknader fra ulike, mindre foretak som ønsker å få sitt rådgivningsopplegg godkjent, for deretter å kunne drive klimarådgiving. Bare én av disse søknadene er blitt godkjent, etter dialog og veiledning av søkeren. Dette foretaket har siden sluttet med klimarådgiving. At kun en rådgivingssøknad fra mindre rådgivingsbedrifter har blitt godkjent indikerer at utlysningsteksten på direktoratets hjemmesider bør gi mer veiledning til søker om hva Landbruksdirektoratet definerer som tilfredsstillende kvalitet på rådgivningen. Det er derfor nødvendig å

¹² <https://www.landbruksdirektoratet.no/nb/forvaltning/alle-veivisere-for-jordbruk/regionaltilskudd-i-jordbruket-rmp>

¹³ Veileder om offentlig støtte, Nærings- og fiskeridepartementet: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/veileder-om-offentlig-stotte/id2632758/>

videreutvikle kravet til innholdet i søknaden som et ledd i kvalitetsutviklingen, krav som tar hensyn både til rådgivere som er en del av en større rådgivingsorganisasjon, og enkeltrådgivere som ikke er det.

Vi kjenner ikke til kurs eller utdanning som tilbys på fast basis som fremstår hensiktsmessig å kreve at de enkelte klimarådgiverne må gjennomføre som kriterium for godkjenning av rådgivingsopplegg.

NMBU, Senter for etter- og videreutdanning, har tidligere i samarbeid med prosjektet Klimasmart Landbruk tilbudt to kurs for rådgivere innen klima i landbruket som primær målgruppe: "Innføringskurs i klimagasser fra landbruket" og "Spesialiseringskurs i klimagasser fra landbruket". Disse kursene er ikke lenger oppført på NMBU sine nettsider.

Blant de fem mindre rådgivingsbedriftene som har søkt om godkjenning av rådgivingsopplegg har vi vurdert at kompetansen på klimakalkulatoren er relativt lav. Rådgivere i TINE og NLR får opplæring i kalkulatoren, inkludert en innføring i bakgrunnsdataene som benyttes, styrker og svakheter i modellene og forståelse for hvordan resultatene skal tolkes. Denne forståelsen er vesentlig for å kunne omsette resultater fra kalkulatoren til adekvat rådgiving. Slik vi forstår det, er denne opplæringen ikke tilgjengelig for selvstendige rådgivere som ønsker å bli klimarådgivere. For å styrke mindre virksomheters mulighet for å kvalifisere seg for å bli godkjent som klimarådgivere, anbefaler vi derfor at opplæring i bruk av klimakalkulatoren spesifikt for klimarådgivere, skal tilbys av Landbrukets Klimaselskap. E-læringskurset som nå er tilgjengelig på hjemmesiden deres vurderer vi at ikke gir tilfredsstillende kompetanse for bruk av kalkulatoren for dem som søker om å få godkjent et rådgivingsopplegg.

For å styrke klimakalkulatoren som et attraktivt verktøy for både bonden og rådgivere bør brukerstøtten til Klimakalkulatoren også videreutvikles.

Landbruksdirektoratet har blitt informert av NLR og Tine om at utover den interne kursingen og innledende rådgivinger som gjennomføres i samarbeid med mer erfarne rådgivere, ser de mengdetrening som den viktigste kompetansebyggingen for nye klimarådgivere.

Landbruksdirektoratet skal ikke gi direkte føringer for hvordan klimarådgivingstilbydere håndterer sin interne ressursbruk. Vi anbefaler likevel at utlysningsteksten stiller krav om at rådgivingsvirksomheter skal inkludere en plan for sikring av intern opplæring og kompetansebygging for klimarådgivere, i søknader om godkjenning av rådgivingsopplegg. Søknader fra rådgivingsvirksomheter som er enkeltpersonforetak må vise at de har nok kompetanse til å starte klimarådgivingsvirksomhet for å deretter å tilegne seg mengdetrening.

Foretak som søker om å bli godkjente tilbydere av klimarådgiving må ha kompetanse innenfor produksjonen(e) de ønsker å levere klimarådgiving til. Kunnskapsgrunnlag for tolkning av driftsresultater og forståelse av hvilke konkrete klimatiltak som er aktuelle i produksjonen, er viktig for at tiltaksplanen skal være praktisk gjennomførbar. Søknaden bør inneholde en beskrivelse av foretakets fagkunnskap og erfaring.

I større rådgivingsvirksomheter som NLR finnes det flere ressurser og eksperter på ulike produksjoner. En slik breddekompetanse finnes ikke (nødvendigvis) i alle rådgivingsvirksomheter. Vi anbefaler derfor at det skal være mulig for Landbruksdirektoratet å gi godkjenning for rådgivingsopplegg avgrenset til spesifikke produksjoner. Hvis virksomheten som søker har spisskompetanse innen eksempelvis grønnsaker, vil det ikke være en selvfølge at de kan gi like god rådgiving innen korn og proteinvekster.

Som et tiltak for å heve/videreutvikle kvaliteten på eksisterende rådgivingstilbud anbefaler vi at Landbruksdirektoratet skal kunne gi godkjenning av bedriftens rådgivingsopplegg for en periode på tre år. Etter endt treårsperiode anbefaler vi at Landbruksdirektoratet og gjeldende rådgivingsorganisasjon har et møte hvor perioden evalueres. På bakgrunn av denne samtalen leverer organisasjonen ny søknad om godkjenning av rådgivingsopplegget. Dette gjelder både små og store rådgivingsvirksomheter. På denne måten blir bedriften nødt til å oppdatere og videreutvikle rådgivingsopplegget, generelt og i takt med videreutvikling av krav til rådgivingen.

Et viktig element i vilkårene for å motta tilskudd er at tiltaksplanen utformes på grunnlag av at rådgiver sammen med bonden har foretatt en helhetlig gjennomgang av bondens jordbruksproduksjon. Dette bør

også inngå som et vilkår i godkjenningen av rådgivingsopplegg. Dette kravet vil innebære at det er rådgivers ansvar å sørge for at en bonde som har flere jordbruksproduksjoner får rådgiving på alle produksjonene, enten fra egne ressurser eller ved å inngå samarbeid med andre virksomheter.

4.1.3 Klimakalkulator og andre beregnings- og støtteverktøy

Landbrukets klimaselskap SA¹⁴ utvikler og eier klimakalkulatoren. Kalkulatoren beregner klimagassutslippene totalt for den enkelte gård og per produsert enhet i hver produksjon. Utregningen er i mest mulig grad basert på data fra gårdsdriften og den enkeltes produksjon. I tilfeller der datagrunnlaget ikke er tilstrekkelig, hentes data fra lignende gårdsbruk. Landbrukets Dataflyt står for innhenting av data og har ansvar for drift av datasystemet til Klimakalkulatoren.

Klimakalkulatoren gir informasjon om utslippene per produksjon for gården sett opp mot sammenligningsgrupper. Ved hjelp av kalkulatoren og rådgiving er det mulig å avdekke tiltak som kan redusere gårdens klimagassutslipp og øke opptaket av karbon i jord. Ofte vil tiltakene også være økonomisk lønnsomme for bonden.

Første utgave av kalkulatoren ble lansert oktober 2020, for produksjonene melk, korn og gris. Den er nå utvidet til også å inkludere ammeku, potet, sau og slaktekylling. I tillegg er det tilgjengelig pilotmodeller for egg og grønt (løk, gulrot og kålrot).

For at kalkulatoren skal kunne beregne utslipp på foretaket, må jordbruksforetaket samtykke til å dele sine data fra gårdsdriften. Dette er data som allerede er registrert blant annet i husdyrkontrollene, foretakets skifteløsning og i gårdsregnskapet. Data og beregninger deles ikke med flere med mindre man gir aktivt samtykke til det. Det er gratis å bruke klimakalkulatoren.

Klimakalkulatoren er anbefalt å bruke som en del av klimarådgivingen, men er også et verktøy som jordbruksforetak kan benytte uavhengig av klimarådgiving.

Hva er nytten av klimakalkulatoren

- Spesifikke driftsdata for den enkelte gård
- Muliggjør sammenligning mellom gårder med samme produksjoner
- Viktig driftsdokumentasjon for varekjøperne og forbrukere

Hva er svakheter

- Bruk av standardtall der gårdsspesifikke tall mangler
- Mangler beregning for mange produksjoner
- Andre verktøy for driftsanalyser gir mye av den samme informasjonen
- Usikkerhet i tall

CO₂-ekvivalenter er abstrakt og vanskelig å relatere til den konkrete drifta

Beregningene samler informasjon som raskt gir en oversikt over utslipp og opptak, og sammenligner gården med seg selv fra tidligere års beregninger. Utslippsberegningene kan være vanskelige å knytte opp mot konkrete driftsresultater, og oppleves ofte som abstrakte. Rådgiveren kan derfor bidra til konkretisering og belysning av de enkelte faktorene ved drifta som påvirker utslippsberegningene.

Klimakalkulatoren summerer opp drifta på den enkelte gård som resultat av innsats og utbytte i plante- og husdyrproduksjon. For gjennomgang av drifta, med sikte på å belyse mulige forbedringspunkter, er det nødvendig med nærmere analyse av driftsdata innenfor de ulike produksjonene. Dette er informasjon om skifte- og avlingsnoteringer og data fra husdyrkontrollene. Annen driftsinformasjon vil altså være et viktig grunnlag for analyse og rådgiving om drifta med tanke på klimaavtrykk. En total oppsummering i form av

¹⁴ Landbrukets Klimaselskap SA er et samvirke med 16 eiere tilknyttet landbruksnæringen: Norges Bondelag, Norsk Landbruksrådgiving, Tine, Nortura, Felleskjøpet Agri, Gartnerhallen, Geno, Kjøtt- og fjørfeforbransjens Landsforbund (KLF), Hoff, Maarud, Norsk Sau og Geit, Q-meieriene, Tyr, Norgesfôr, Felleskjøpet Rogaland Agder og Fiskå Mølle.

CO₂-avtrykk er nyttig, men ikke tilstrekkelig for en gjennomgang med tanke på å avdekke forbedringspunkter i drifta.

I klimarådgiving analyseres gjerne andre driftsresultater i tillegg til klimakalkulatoren (f.eks. fra husdyrkontrollene, skifteløsninger, regnskap mv.). Dersom foretaket ikke benytter klimakalkulatoren, eller kalkulatoren ikke er utviklet for den aktuelle produksjonen, brukes kun andre driftsresultater.

Vi viser ellers til anbefalinger om videreutvikling av kurs og brukerstøtte for Klimakalkulatoren i kapittel 4.1.2.

4.1.4 Informasjon om relevante tilskuddsordninger som del av rådgivingen

NIBIO/Ruralis viser til resultater fra *Trender i norsk landbruk 2024* hvor 31 prosent av respondentene svarer at de ikke er kjent med klimarådgivingstilbudet tilknyttet RMP-ordningen. Dette indikerer først og fremst at det må formidles bredere om tilskuddsordningen, men avdekker også en annen interessant problemstilling: Siden klimarådgivingstilskuddet i dag inngår i RMP, kan resultatene i spørreundersøkelsen indikere at flere gårdbrukere ikke er kjent med alle tilskuddene de har anledning til å søke på i RMP. Klimarådgivingsopplegg bør derfor inkludere obligatorisk informasjon om hvilke tilskuddsordninger med klima- og miljøformål som er relevante for den enkelte produksjonen og som er tilgjengelige i regionen. Dette anbefaler vi å inkludere i Landbruksdirektoratets mal for tiltaksplanen.

4.1.5 Klimatilpasningsløsninger som skal inngå i klimarådgivingen

I dialog mellom Landbruksdirektoratet og NLR har det blitt bekreftet at klimatilpasning er et obligatorisk punkt i tiltaksplanene deres og derfor et tema for stort sett alle klimarådgivninger de gjennomfører. Punktet ligger også inne i mal for tiltaksplan som Landbruksdirektoratet har utviklet og som ligger tilgjengelig for alle på våre nettsider. Å gi råd om tilpasning til klimaendringer som påvirker drifta forutsetter god kjennskap til den individuelle drifta og lokale klimaforhold. Klimatilpasningsløsninger er helt avhengig av at bonden selv har identifisert eventuelle problemstillinger som skal tas opp. NLR har opplyst at de klimatilpasningstiltakene som er vanligst å anbefale, er økt dreneringsaktivitet og justeringer i sortvalg i planteproduksjonen. Vi anbefaler at klimatilpasning fortsatt skal være et obligatorisk tema for rådgivingen.

4.1.6 Omstilling eller omlegging av gårdsdrift som tema i klimarådgivingen

I Menon-rapporten ble det foreslått at omlegging av gårdsdrift bør inngå i klimarådgiving på gårdsnivå:

Samtidig er tiltakene Miljødirektoratet anslår at kan gi størst utslippskutt i jordbrukssektoren knyttet til en omlegging av jordbruket i retning produksjoner som gir lavere utslipp. Et søkelys på en slik omlegging er også i tråd med Klimautvalget 2050. Ifølge utvalget bør styringen av jordbruket «videreutvikles slik at det i større grad stimulerer til omlegging til et lavutslippsjordbruk». Dersom klimarådgivingen ikke skal medføre forslag om tiltak som omhandler omlegging av produksjonen, må denne avgrensningen tydeliggjøres.

Klimarådgivingsordningen er, ifølge Landbruksdirektoratets tolkning av mandatet for RMP-ordningen¹⁵, en ordning som skal gi råd til jordbruksforetak om tiltak og tilrettelegging *innenfor foretakenes eksisterende produksjon* som kan bidra til klimanytte, altså reduserte utslipp eller karbonlagring. Som for alle ordninger i RMP er det lagt til grunn at foretaket må drive med vanlig, produksjonstilskuddsberettiget jordbruksproduksjon. Landbruksdirektoratet mener at nevnte tolkning av mandatet og forutsetning for å kunne søke tilskuddet må videreføres ved opprettelse av nytt klimarådgivingstilskudd.

Det har i pilotperioden stått sentralt, fra rådgivingstilbydernes side, å gi råd og anbefale tiltak som er gjennomførbare innenfor drifta, både praktisk og økonomisk. Dette er en strategi som har blitt valgt for å øke sjansene for at bonden motiveres til tiltaksgjennomføring. Rådgiver kommer frem til tiltakene i

¹⁵ Utredning av implementering av tilskudd til klimarådgiving i regionale miljøprogram. Rapport nr. 44/2020, Landbruksdirektoratet: <https://www.landbruksdirektoratet.no/nb/nyhetsrom/rapporter/utredning-av-implementering-av-tilskudd-til-klimaradgivning-i-regionale-miljoprogram>

samarbeid med bonden og legger hovedvekt på tiltak som bonden selv er engasjert i eller foreslår. Mange av tiltakene er i seg selv kostnadseffektive og dermed motiverende fordi de gir gevinster for drift i tillegg til klimagevinster. Et hovedpoeng for klimarådgivingen må være at det skal kunne drives jordbruksproduksjon samtidig som det gjennomføres klimatiltak.

Om bonden ønsker å undersøke muligheter for større omstillinger i driften, og mener at slike omstillinger er gjennomførbare, er det etter Landbruksdirektoratets vurdering positivt at slike elementer er inkludert i rådgevingen.

Råd om omlegging i form av omstilling til annen type drift enn jordbruksproduksjon og/eller nedlegging av gårdsbruk bonden ikke selv har bedt om, kan ikke Landbruksdirektoratet se er hensiktsmessig eller innenfor ordningens mandat å inkludere i rådgevingen. Landbruksdirektoratet anbefaler at rådgeving om denne typen omstilling eller omlegging av gårdsdrift ikke bør være et tema for klimarådgevingen.

4.1.7 Hvorfor er ikke skogbruk del av klimarådgevingen?

I tillegg til jordbruksdrift har mange gårdsbruk større eller mindre skogarealer. En kunne derfor tenkt seg at klimarådgevingen omfatter hele drifta på en landbrukseiendom, også skogsdrifta. Det er etter direktoratets klare skillelinjer i virkemiddelbruk, forvaltning og næringsorganisering som gjør det naturlig å avgrense tilskuddet og klimarådgevingen til jordbruksproduksjon.

4.1.8 Energi- og klimarådgeving i veksthusproduksjon

Norsk Gartnerforbund (NGF) får en årlig bevilging over jordbruksavtalen for å gi energirådgeving til veksthusprodusenter. Dette er et fagfelt hvor NGF har utviklet et tilbud over flere år. Energirådgeving i veksthusproduksjon vil ikke være berettiget tilskudd til klimarådgeving fordi det allerede eksisterer et tilbud som finansieres over jordbruksavtalen. Det kan søkes om klimarådgivning som gis av godkjente klimarådgivere som har kompetanse inne veksthusproduksjon og kan tilby rådgeving innen andre tema enn energi som kan regnes som relevante for produksjonens klimaavtrykk.

4.1.9 Kvalitet på tiltaksplanene og tiltaksplanenes formål

Tiltaksplanen er i første rekke et redskap for at bonden skal kunne følge opp rådgevinga med gjennomføring av tiltak. For forvaltningen har tiltaksplanen i dag funksjon som dokumentasjon under saksbehandling på at rådgevingen har blitt gjennomført etter formålet.

Vi anbefaler at tiltaksplanen bevarer dagens funksjon og form, et signert dokument bonden mottar fra rådgiver. Tiltaksplanen kan brukes som dokumentasjon på gjennomført klimarådgeving enten som et opplastet vedlegg til tilskuddssøknaden eller at søker krysser av at hen har fått utarbeidet en tiltaksplan som kan fremlegges ved kontroll. Vi anbefaler alternativet med å laste opp tiltaksplanen med søknaden. Dette diskuteres videre i kapittel 5.2.

Det kan tenkes at deler av innholdet i tiltaksplanene på sikt kan brukes til analyser av klimatiltak i jordbrukssektoren på et aggregert nivå. Det er stor spredning i hvilke tiltak som vil gi klimaeffekt på det enkelte foretak (se kapittel 3.1 og 3.1.1). Selv om aktuelle klimatiltak vil variere, er det både mulig og nyttig å klargjøre hvilke områder av produksjonen klimatiltakene i planene er rettet mot. Landbruksdirektoratet anbefaler at det skal rapporteres på slike «tiltaksområder» i søknadsskjemaet. Landbruksdirektoratet reviderer tiltaksplanen for å inkludere datainnsamling for disse områdene i forbindelse med automatisering av søknadsprosessen. Vi anbefaler at hensiktsmessige «tiltaksområder» drøftes med rådgivingsorganisasjonene i etterkant av utredningen. Direktoratets mal for tiltaksplan må inneholde «tiltaksområdene» slik at de korresponderer med søknadsskjema. Tiltaksområder innen dyreproduksjon kan som eksempel være: forbedringer innen fôring, forbedringer innen dyrehelse og forbedringer innen avl. Disse dataene kan benyttes av forvaltningen til statistikk på aggregert nivå over tiltaksområdene som går igjen i klimarådgevingen. Statistikken kan benyttes til evaluering og videreutvikling av tilskuddsordningen. Viser også til drøfting av mulige rapporteringskrav i kapittel 3.2.

4.1.10 Klimarådgiving med og uten gårdsbesøk

Landbruksdirektoratet er kjent med at de fleste klimarådgivninger gjennomføres på gården, men ikke alle. I noen områder er det langt mellom både gårdsbruk og klimarådgivere, og fysisk gårdsbesøk kan bli et kostnads- og effektivitetsspørsmål. Dersom det i hovedsak skal gis råd om jord, planter og dyrkingsforhold, kan det være mindre hensiktsmessig for rådgiver å besøke gården om vinteren. I husdyrproduksjoner kan smittsom dyresykdom gjøre at fjøsbesøk bør unngås.

Tilbydere av klimarådgiving har ansvar for å levere rådgiving av god kvalitet. Det bør være en forutsetning at rådgiver skal ha, eller innhente, nok kunnskap til å foreta en vurdering av aktuelle klimatiltak på gården, uansett rådgivingsform. En bør være bevisst på at ikke alle forhold fanges opp gjennom driftsresultater. Det er rådgiving med fysisk gårdsbesøk som ligger til grunn for tilskuddssatsene for en-til-en- og to-til-en-rådgiving. Om ønskelig kan satsen differensieres mellom klimarådgiving med og uten reisetid for rådgiver. Tilskuddssatser diskuteres videre i kapittel 5.3.

4.1.11 Oppfølgingsamtale etter gjennomført rådgiving

Det kan dukke opp spørsmål tilknyttet gjennomføring av konkrete tiltak i etterkant av klimarådgivingen. Landbruksdirektoratet vurderer at en oppfølgingssamtale med klimarådgiver i etterkant av rådgivingen vil være et kvalitetsutviklende grep som kan øke sannsynligheten for at flere omsetter klimatiltaksplanene til tiltak. Dersom en oppfølgingssamtale skal være tilskuddsberettiget er det fordelaktig å sette en tidsgrense for når en slik samtale skal være gjennomført. Dette kan begrunnes med at gjennomgangen av drifta skal være relativt friskt i minne for både bonde og rådgiver, for eksempel innen 6-12 måneder.

NIBIO/Ruralis skriver følgende om oppfølging etter klimarådgiving:

De fleste intervjuede bøndene forteller at rådgiverne i liten grad hadde avtalt oppfølgingsmøter etter det første rådet. Likevel forteller gårdbrukerne at de gjerne skulle hatt oppfølging eller revisjon av tiltaksplan – også for å få press på seg til tiltaksgjennomføring, men dette kan være utfordrende med tanke på den manglende kapasiteten hos rådgivere. Å fortsette å utdanne klimarådgivere og dermed øke rådgivingskapasiteten vil være et fornuftig grep. Å imøtekomme noen bønders ønske om andregangs klimaråd vil imidlertid kunne gå på bekostning av antall førstegangsråd så lenge rådgivingskapasiteten er begrenset.

Å gjennomføre grupperådgiving krever mindre tid og ressurser enn individuell rådgiving, og kan være en løsning på de kapasitetsutfordringene rådgiverne forteller om. Utfordringen med grupperåd er imidlertid at det i mindre grad legger til rette for gårdstilpassede tiltak, noe bønder som har gjennomført to-til-en eller en-til-en rådgiving trekker frem som viktig. En mulig løsning kan derfor være å gjennomføre førstegangsråd som to-til-en eller en-til-en-rådgiving og grupperådgiving som andregangsråd for de som ønsker oppfølging.

NIBIO/Ruralis peker på kapasitetsutfordringer i rådgivingsapparatet som kan være en barriere mot at det gjennomføres oppfølgingssamtaler, men de beskriver en mulig løsning gjennom å avgrense oppfølgingssamtaler til å foregå i gruppe. NIBIO/Ruralis påpeker også at en fortsatt økning i utdanning av klimarådgivere vil bidra til å redusere kapasitetsutfordringene. Flere klimarådgivingstilbydere vil også gjøre oppfølgingsarbeidet enklere.

Når den første rådgivingen foregår på gården i form av en-til-en eller to-til-en-rådgiving fremstår ikke behovet for at rådgiveren skal møte opp på gården for oppfølgingssamtale nødvendig. Drifta er allerede gjennomgått og tiltakene er valgt ut. Det virker tilstrekkelig at oppfølgingssamtalene enten foregår i form av gruppemøter eller i form av individuelle samtaler digitalt eller på telefon.

Landbruksdirektoratet ser for seg tre alternativer for oppfølgingssamtaler:

Alternativ 1: Oppfølgingssamtalen blir en obligatorisk del av klimarådgivingen, og inkluderes i tilskuddssatsen. Aktiv samtaletid bør være mulig å begrense. I tillegg kommer rådgivers arbeidstid for forberedelser eller skriftlige besvarelser i etterkant av samtalen. Landbruksdirektoratet vurderer at en

obligatorisk oppfølgingssamtale kan være krevende å gjennomføre og kontrollere for forvaltningen fordi samtalen antagelig foregår en god stund etter selve klimarådgivingen, som vil si at klimarådgivingstilskuddet både er etterskuddsvis betaling for en gjennomført rådgiving og et tilsagn om tilskudd for en fremtidig oppfølgingssamtale. Tilsvarende vil rådgiver gjennomføre deler av rådgivingen på to separate tidspunkter, som vil si at det er naturlig å dele opp fakturering for tjenesten, spesielt om første klimarådgiving og oppfølgingssamtale foregår i to forskjellige kalenderår.

Alternativ 2: Oppfølgingssamtale er et frivillig tiltak hvor det kan søkes tilskudd for første oppfølgingssamtale etter gjennomføring av klimarådgiving med tilskudd. Slike oppfølgingssamtaler kan gjennomføres enkeltvis eller i grupper. Gruppesamtaler kan bidra til å redusere kapasitetsbehovet i rådgiverapparatet. Denne løsningen legger også til rette for at flere jordbruksforetak kan diskutere problemstillinger og dra nytte av hverandres kompetanse og erfaringer. Se også kap 4.1.11 om grupperådgiving. Uavhengig av direktoratets anbefaling ved dette løsningsalternativet mener vi at det skal være opp til rådgivingsvirksomheten å ta stilling til om det er mest effektivt og hensiktsmessig å gjennomføre oppfølgingssamtalene i gruppe eller individuelt. Om et foretak ønsker flere oppfølgingssamtaler anbefaler direktoratet at disse ikke blir tilskuddsberettiget. Vi ser her på tilskudd til klimarådgiving som tilskudd for førsteråd om klimatiltak. En første oppfølgingssamtale etter klimarådgiving kan vurderes som en del av førsterådet, men ytterligere oppfølgingssamtaler er for generell driftsrådgiving å regne.

Alternativ 3: Et tredje alternativ for oppfølgingssamtale er at dette ikke er en del av tilskuddsordningen, men at rådgivingstilbydere anbefales å opprette og promotere et tilbud for oppfølgingssamtaler som bonden selv må finansiere. Et argument for denne løsningen er at tilskudd til klimarådgiving først og fremst er en type førsteråd om klimatiltak og at oppfølgingssamtalen er for generell driftsrådgiving å regne.

Landbruksdirektoratet mener at både alternativ 2 og 3 er gode løsninger, men anbefaler alternativ 2 hvor det gis tilskudd til førstegangs oppfølgingssamtale etter man har mottatt tilskuddsberettiget klimarådgiving. Vi mener at løsningen vil styrke sjansene for at flere bønder gjennomfører flere klimatiltak fra sine tiltaksplaner.

4.1.12 Vurdering av de eksisterende rådgivingskategoriene

I dag er klimarådgivingen fordelt på tre kategorier som reflekteres i tre tiltaksklasser i tilskuddsordningen i RMP. Kategoriene skal ivareta forskjellige behov: En-til-en-rådgiving er ment for gårdsbruk med kun én type produksjon hvor det er tilstrekkelig å motta råd fra én rådgiver med ett kompetansefelt. To-til-en-rådgiving er ment for gårdsbruk som har flere produksjonstyper (eksempelvis kombinasjon av husdyr- og planteproduksjon) og hvor det er behov for rådgiving fra flere enn én rådgiver. Grupperådgiving er en forenklet rådgivingsform hvor det gis råd til en gruppe med bønder som har samme type produksjon og holder til innenfor samme region. I alle kategorier utarbeides det tiltaksplan for hvert enkelt bruk ifm. rådgivingen. Begrunnelse for inndelingen i kategoriene en-til-en og gruppe er ellers omtalt i Landbruksdirektoratets utredning av klimarådgivingstilskudd fra 2020. Kategorien to-til-en oppsto etter at tilskuddet ble vedtatt innført (mars 2021), da forvaltningen og avtalepartene så at én rådgiver alene ikke alltid kunne gi god klimarådgiving til gårdsbruk med flere produksjoner.

I forbindelse med opprettelse av ny tilskuddsordning er det hensiktsmessig å vurdere om det er behov for å endre på de nevnte kategoriene.

En-til-en- og to-til-en-rådgiving

En-til-en-rådgiving er kategorien med nest høyest oppslutning nasjonalt, og utgjorde ca. 27 prosent av tilskuddssøknadene i 2024. Det må antas å bli en økning i en-til-en-rådgivinger når klimarådgivingen etter hvert når et bredere spekter av produksjoner.

To-til-en er kategorien med høyest oppslutning i dag, og utgjorde ca. 48 prosent av tilskuddssøknadene i 2024. Dette skyldes at hovedvekten av rådgivinger i pilotperioden for klimarådgivingstilskuddet i RMP har blitt gitt av NLR og Tine i samarbeid.

For både to-til-en og en-til-en-rådgiving er gårdsbesøk som oftest en del av rådgivingen. Se også kapittel 4.1.10 om klimarådgiving med og uten gårdsbesøk.

To-til-en-rådgiving forutsetter at to rådgivere fra samme eller fra forskjellige virksomheter, med komplementerende kompetanse samarbeider om rådgiving til bonden. Hovedvekten av to-til-en-rådgivinger har hittil vært for melk og grovfôr. Nortura skal begynne med klimarådgiving i 2025 og vil bl.a. inngå i to-til-en-rådgivingssamarbeid med NLR for husdyr- og planteproduksjon. Dette vil omfatte produksjoner med sau, storfé, gris, kylling og egg. Det kan være tilfeller av kombinasjoner av dyre- og planteproduksjoner hvor det ikke tilbys et helhetlig klimarådgivingstilbud i dag. En stadig utvikling i krav til verdikjeden om å kunne dokumentere at det tas klimahensyn i matproduksjonen kan være en pådriver for at flere foretak på sikt ønsker å stille med et klimarådgivingsapparat slik Tine og Nortura har gjort. Godkjente klimarådgivingstilbydere må etterstrebe at det gis helhetlig rådgiving og søke samarbeid med andre klimarådgivingstilbydere om det er behov for det.

Landbruksdirektoratet vurderer at disse to rådgivingskategoriene fungerer etter hensikten.

Grupperådgiving

Nasjonalt har grupperådgiving så langt vært kategorien med lavest oppslutning. I 2024 utgjorde grupperådgiving ca. 24 prosent av tilskuddssøknadene. NLR har erfart at det er forskjeller i oppslutning om grupperådgiving mellom regioner og produksjoner. I Vestland er grupperådgiving den største kategorien, og har høyere oppslutning enn i resten av landet. Det er i hovedsak sauebønder som er interessert i grupperådgiving i regionen. Dette viser at grupperådgiving kan være bedre egnet for noen typer produksjoner eller driftsformer. Grupperådgiving kan også oppleves som en mindre krevende form for klimarådgiving for bønder som nøler med å motta rådgiving. NIBIO/Ruralis beskriver at grupperådgiving kan være en viktig strategi for å løse flere bønder gjennom klimarådgiving med begrenset innsats per bonde fra rådgiverne, og slik følge opp målet i Landbrukets klimaplan om tilbud om klimarådgiving til alle bønder innenfor en kort tidshorisont.

Grupperådgiving omfatter ikke befaring på gårdene. Detaljnivå i rådgivingen avhenger av hvor mange bønder som deltar og hvor mye hver enkelt deltaker velger å dele av resultater og erfaringer fra egen produksjon. Landbruksdirektoratet mener det er en potensiell risiko for at tilskuddsordningens formål om en helhetlig gjennomgang av drifta i mindre grad ivaretas gjennom grupperådgiving enn gjennom en-til-en- og to-til-en-rådgiving. Grupperådgiving fyller likevel en funksjon ved å være et lavterskeltilbud med lavere forventning til egeninnsats.

Landbruksdirektoratet vurderer at grupperådgiving er en rådgivingsform som bør videreføres fordi den bidrar til at flere foretak mottar rådgiving og lærer mer om klimatiltak som egner seg på eget bruk. Vi ser at grupperådgiving kan ta flere former i en ny tilskuddsordning. Vi vurderer disse alternativene som mest hensiktsmessige:

1. Grupperådgiving beholder dagens form med tilhørende forpliktelser
2. Grupperådgiving omgjøres til et introduksjonskurs for klima med færre forpliktelser

Alternativ 1 er å beholde grupperådgiving som før hvor det ikke er noe forskjell i vilkårene for grupperådgiving, en-til-en og to-til-en-rådgiving. Dette gir kontinuitet i ordningen og er som nevnt et egnet rådgivingsform for visse typer produksjoner i deler av landet. Kategorien oppleves antagelig også mindre inngripende for de som er nølende til å motta klimarådgiving. Det gir en enkel forvaltning å ikke sette andre vilkår for grupperådgiving enn for de øvrige rådgivingskategoriene.

Alternativ 2 vil innebære at grupperådgivingen innledes med en generell del som er et kortfattet kurs om klimagassutslipp fra jordbruket og eksempler på sammenheng mellom tiltak i drift av jordbruksforetak og reduserte utslipp eller karbonlagring. Synliggjøring av andre driftsmessige, positive effekter ved klimatiltak bør vektlegges. Etter den generelle delen gjennomføres en forenklet utgave av klimarådgiving med gjennomgang av nøkkeltall og driftsmetoder i deltakernes foretak og diskusjon av mulige tiltak, men uten forpliktelse om å utarbeide tiltaksplan.

Om grupperådgiving skal ta denne formen bør tilskuddssatsen være lavere relativt til satsene for de andre rådgivingskategoriene om man sammenligner med dagens satser. Dette kan begrunnes med at det hviler færre forpliktelser på mottaker og at rådgivingsopplegget kunne vært mer standardisert og ikke tilpasset den enkelte deltaker. Forarbeidet for rådgiverne burde dermed bli mindre tidkrevende på sikt.

Videre kan alternativ 2 åpne for at mottakere av grupperådgiving har mulighet til å søke en-til-en eller to-til-en-rådgiving innen kort tid for en mer omfattende gjennomgang av egen jordbruksproduksjon. Til motsetning bør det ikke være mulig å søke grupperådgiving innen kort tid om man allerede har mottatt en-til-en eller to-til-en med en ferdig utarbeidet tiltaksplan.

Fordeler med alternativ 2 er at dette vil legge til rette for at oppslutningen om klimarådgiving kan økes betydelig innenfor eksisterende rådgivingskapasitet. Men dersom en slik justering av grupperådgivingskategorien fungerer etter hensikten, vil flere bønder søke både grupperådgiving og en-til-en eller to-til-en-rådgiving innen få år. Dette kan sette ytterligere press på en allerede presset rådgivingskapasitet og samlet gi høyere utbetalinger av tilskudd. Det kan også komplisere tilskuddsordningen om det er forskjellige vilkår for de forskjellige rådgivingskategoriene.

Anbefalinger til rådgivingskategorier

På bakgrunn av drøftingene i kapittel 4.1.11 og 4.1.12 anbefaler Landbruksdirektoratet å beholde de eksisterende rådgivingskategoriene en-til-en, to-til-en og grupperådgiving som tidligere med krav om at rådgivingen skal resultere i en klimatiltaksplan, og ellers med samme vilkår for alle tre kategorier. Dette gir en kontinuitet fra dagens tilskuddsordning i RMP. Å sette ulike vilkår for de forskjellige rådgivingskategoriene vil også komplisere kommunikasjon om, og forvaltning av ordningen.

Om tilskuddsordningen skal dekke kostnader for oppfølgingssamtaler anbefaler vi at det opprettes en egen tiltaksklasse for dette som kan søkes tidligst året etter man har mottatt tilskudd for klimarådgiving innenfor en av de andre rådgivingskategoriene.

4.1.13 Oversikt over aktive klimarådgivere

Landbrukets klimaselskap vedlikeholder en oversikt over aktive klimarådgivere¹⁶. Tidligere hadde også Landbruksdirektoratet en egen liste på sine nettsider, men det var for krevende å holde den oppdatert. Klimaselskapet har bedre oversikt og jevnlig kontakt med rådgivere i NLR, Tine og Nortura, og dermed bedre forutsetning for å få oppdatert informasjon om når enkeltrådgivere begynner og slutter. Landbruksdirektoratet bidrar med informasjon om eventuelle rådgivere som ikke er tilknyttet NLR, Tine og Nortura. Vi anbefaler å opprettholde denne praksisen.

Anbefalinger som sikrer kvalitetsutvikling i rådgivingstilbudet

Landbruksdirektoratet anbefaler at rådgivingsopplegg for klimarådgiving godkjennes for 3 år av gangen. Rådgivingsvirksomheter kan få godkjenning begrenset til spesifikke typer jordproduksjoner. Landbruksdirektoratet mener at utlysningsteksten skal sette krav om at søknad om godkjenning av rådgivingsopplegg skal inkludere en plan for sikring av intern opplæring og kompetansebygging for klimarådgivere. Utlysningsteksten skal understreke at det er rådgivers ansvar at bonden får helhetlig rådgiving for alle sine jordbruksproduksjoner, der dette er tilgjengelig. Rådgivingstilbudet bør være tilgjengelig også for bønder som har produksjoner som enda ikke er inkludert i klimakalkulatoren. Rådgivingstilbudet bør inkludere en gjennomgang av aktuelle tilskuddsordninger for å informere bonden om hvilke tiltak hen kan få tilskudd til å gjennomføre. Rådgiving som gir rett til tilskudd kan kun gi råd om primærjordbruksproduksjon, og ikke produksjon i skog, videreforedling av jordbruksprodukter eller klimatiltak tilknyttet privat bolig. Energirådgiving i veksthusproduksjon er ikke tilskuddsberettiget over dette tilskuddet, fordi det finnes en annen ordning for dette. Vi anbefaler at opplæring i bruk av klimakalkulatoren spesifikt for klimarådgivere, skal tilbys av Landbrukets Klimaselskap. For å sikre at klimarådgiving som gir rett til tilskudd tilbys jordbruksforetak som er berettiget produksjonstilskudd, anbefaler vi at dette presiseres i vilkår for godkjenning av klimarådgivingsopplegg.

¹⁶ Klimarådgivere i hvert fylke, Klimasmart Landbruk: <https://klimasmartlandbruk.no/finn-klimaradgivere/category882.html>

5 Tildelingskriterier

5.1 Hvem skal motta tilskuddet?

Landbruksdirektoratet har identifisert to alternativer til hvem som kan være tilskuddsmottaker:

1. Jordbruksforetak søker og mottar tilskudd
2. Rådgivingsvirksomheter som er godkjent for klimarådgiving søker og mottar tilskudd

5.1.1 Jordbruksforetak søker og mottar tilskudd

Alternativ 1 er å beholde tilskuddsmottaker som i dagens RMP-ordning. I RMP søker jordbruksforetak tilskudd etter gjennomført rådgiving og betaler rådgivingskostnadene. Hovedargumentet mot at bonden skal være tilskuddsmottaker er det økonomiske utlegget bonden må stille i påvente av tilskudd. I RMP er søknadsfristen i midten av oktober og utbetalingen finner sted i første kvartal av påfølgende år. Dermed har noen opplevd ventetid for utbetaling på inntil halvannet år, avhengig av når på året bonden har mottatt klimarådgiving. En ny tilskuddsordning kan tilrettelegges slik at ventetid for utbetaling av tilskudd blir redusert.

Det antas å være positivt for motivasjon for gjennomføring av rådgivingen, eierskap til og oppfølging av tiltaksplanen at bonden er den aktive part ved å bestille rådgiving, betale kostnaden og søke tilskudd. Disse effektene kan reduseres om bonden ikke trenger å foreta seg noe annet enn å bestille og motta rådgivingen. Det er mulig at flere vil bestille rådgiving om det ikke innebærer at bonden får merarbeid eller utlegg med klimarådgivingen, men gjennomføring av tiltak fra tiltaksplanen kan bli lavere om rådgivingstilbyder er tilskuddsmottaker uten bonden som mellomledd. Ved vilkår/forpliktelser til tilskuddsordningen i ordningens forskrift og veileder, som forventes utløst på gårdsnivå, må bonden være tilskuddsmottaker.

At bonden skal søke tilskudd gir en relativt stor søknadsmengde, som vil øke med økende interesse for førstegangs og gjentatt klimarådgiving. Arbeidsmengden for forvaltningen er særlig knyttet til nødvendig kontroll av opplysninger i søknadene. I RMP er det nødvendig med manuell kontroll. I søknadsrunden 2023 var det 1175 søkere, men kun 932 søknader ble godkjent. Dette indikerer at en del søker på mangelfullt eller feil grunnlag. I RMP har alle tilskuddsordningene samme søknadsfrist og man søker ofte om tilskudd til flere RMP-tiltak samtidig. Det forekommer at søkere huker av for flere tiltak enn de har gjennomført på grunn av misforståelser eller lignende. Det må antas at det er mindre fare for at det søkes på feil grunnlag når ordningen blir en enkeltstående tilskuddsordning og ikke er del av RMP.

Om bonden skal være tilskuddsmottaker og Landbruksdirektoratet skal være førsteinstans er automatisering av deler av saksbehandlingsprosessen en løsning for å opprettholde effektiv saksbehandling. En delvis automatisert løsning åpner for løpende saksbehandling eller flere søknadsfrister per år for å spre søknadsmengden utover og for å forkorte ventetid på utbetaling av tilskudd. Delvis automatisering innebærer en høyere IKT-kostnad for utvikling av fagsystemløsningen, sammenlignet med et mer velutprøvd oppsett i fagsystem med manuell saksbehandling. Når tilskudd til klimarådgiving er en egen ordning med en definert økonomisk ramme og bonden søker om tilskudd etter at rådgivingen er gjennomført, er det en risiko for at søknadsmengden er større enn økonomisk ramme. Mulige løsninger drøftes videre i kapittel 6.5.

5.1.2 Rådgivingsvirksomheter som er godkjent for klimarådgiving søker og mottar tilskudd

Alternativ 2 er at rådgivingstilbydere søker og mottar tilskudd. En slik løsning vil antagelig redusere terskelen for å bestille klimarådgiving fordi det krever mindre av bonden. Motargumentet vil være at klimarådgiving allerede innebærer få forpliktelser for bonden utover å være til stede under rådgivingen og

stille sine data til disposisjon. Det er mulig at en slik løsning kan svekke bondens eierskap til og oppfølging av egen tiltaksplan. Oppfølgingssamtaler etter at tiltaksplanen er ferdigstilt blir dermed, etter direktoratets vurdering, viktigere å inkludere i rådgivingen om rådgivingstilbyder skal være tilskuddsmottaker.

Vilkår/forpliktelser som ønskes knyttet til tilskuddsordningen i forskrift og veileder må med denne modellen rettes mot rådgivingstilbyder. Dette gir forvaltningen mindre mulighet til å målrette tilskuddsordningen mot f.eks. jordbruksforetak som er berettiget produksjonstilskudd eller sette vilkår om rapportering tilknyttet tiltaksplanen på gårdsnivå som omtalt, se kapittel 3.2 og 4.1.9.

At rådgivingstilbyder søker tilskuddet, kan gi redusert søknadsmengde og forenklet saksbehandlingsprosess. Blant annet kan det settes søknadsfrist 1 eller 2 ganger i året for etterskuddsutbetaling av tilskudd til dokumenterte rådgivninger for angitt periode. For to-til-en-rådgivninger vil det bli noe mer komplisert saksbehandling med flere tilskuddssøknader per gjennomført rådgiving, da det er flere rådgivingsvirksomheter involvert.

Dette alternativet svarer på påpekte utfordringer ved at bonden ikke må legge ut for rådgivingen i påvente av utbetaling av tilskuddet. For dette alternativet fremstår ikke automatisert fagsystemløsning som nødvendig (hvis søknadsmengden reduseres). Når tilskudd til klimarådgiving er en egen ordning med en definert økonomisk ramme og rådgivingsvirksomhetene søker om tilskudd etter at rådgivingen er gjennomført, er det en risiko for at søknadsmengden er større enn økonomisk ramme. Mulige løsninger diskuteres videre i kapittel 6.5.

EØS-vurderinger

EØS-avtalen omfatter kun varer innenfor HS-nomenklaturen kapittel 25-97, med fratrekk for varer som er omfattet av avtalens protokoll 2 og med tillegg for varer omfattet av avtalens protokoll 3. Det følger av Pedicel- og Synnøve Finden-dommene fra EFTA-domstolen at når en tjeneste er uadskillelig knyttet til produksjon og omsetning av varer utenfor EØS-avtalens virkeområde så vil også denne tjenesten være utenfor avtalens virkeområde. Disse avgrensningene utgjør det såkalte landbruksunntaket i EØS-avtalen.

ESA behandler for tiden en klagesak om påstått ulovlig statsstøtte til Norsk Landbruksrådgiving (NLR). I en foreløpig vurdering av 19. desember 2024 skriver ESA at informasjonen de har mottatt ikke indikerer at jordbruksforetakene som mottar NLR-rådgiving produserer produkter som er omfattet av EØS-avtalen. ESA skriver at det derfor er en uadskillelig tilknytning mellom NLR-rådgivingen og produksjon og omsetning av varer utenfor EØS-avtalens virkeområde, og at ESA dermed mangler rettsgrunnlag for å håndheve EØS-avtalens statsstøtteregler.

Direktoratet vurderer både selve klimarådgivingen og mottaker av denne i inneværende tilskuddsordning å være sammenlignbar med rådgiving og mottakere som er omfattet av i NLR-saken. Følgelig vurderer direktoratet at tilskudd både til rådgivningsmottaker og rådgiver i denne tilskuddsordningen vil falle utenfor EØS-avtalens omfang, og da også EØS-avtalens statsstøtteregler. Det tas forbehold om at ESA sine vurderinger er foreløpige og at vår vurdering kan påvirkes om det kommer til ny informasjon i klagesaken.

For å sikre at statsstøttereglene blir overholdt må rådgivingen ikke omfatte energitiltak i privatbolig eller knytte seg til produksjon/næring som foregår ved jordbruksforetaket, men som ikke er definert som del av landbruksunntaket.

Direktoratet kan ikke se at det er andre EØS-regler med mer omfattende omfang som er relevante for tilskuddsordningen.

Anbefaling

Landbruksdirektoratet anbefaler at jordbruksforetak er tilskuddsmottaker som for ordningen i RMP. Dette begrunnes med at vi mener det gjør tilskuddet mer målrettet. Det er bonden som skal motta rådgiving med mål om å få ny kunnskap og en tiltaksplan tilpasset egen drift. Med denne anbefalingen legges det opp til at ordningen ikke meldes til ESA fordi den ikke er omfattet av statsstøttereglene.

I RMP er tilskuddsmottaker definert som foretak som er registrert i Enhetsregisteret, som driver vanlig jordbruksproduksjon på én eller flere landbrukseiendommer, og oppfyller vilkårene for å motta

produksjonstilskudd etter forskrift 19. desember 2014 nr. 1817 om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket § 2. At foretaket driver «vanlig jordbruksproduksjon» på en eller flere landbrukseiendommer er en konkret landbruksfaglig vurdering og betyr at foretakets drift må være intensiv nok til å være berettiget produksjonstilskudd.

For å effektivisere saksbehandlingen anbefaler vi å endre definisjonen til *jordbruksforetak som oppfyller vilkårene for å motta tilskudd etter forskrift 19. desember 2014 nr. 1817 om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket, og som har mottatt produksjonstilskudd ved minst en av de to siste søknadsomgangene*. En slik presisering vil gjøre det mulig å hente inn relevant informasjon om søker fra fagsystem for produksjonstilskudd i saksbehandlingen. Det er en tidsbesparende fordel ved en delvis automatisering av saksbehandlingen. En ulempe ved denne definisjonen vil være at søkere som er berettiget produksjonstilskudd, men som ikke har søkt om eller mottatt tilskudd i løpet av de siste søknadsrundene ikke inkluderes. Vi mener likevel man kan anta at majoriteten av søkerne på tilskudd til klimarådgiving kommer til å være mottakere av produksjonstilskudd. Det bør være mulig å legge opp søknadsskjemaet slik at søkere som ikke har mottatt produksjonstilskudd de siste to søknadsomgangene for produksjonstilskudd likevel kan søke, men at søknaden da velges ut til helmanuell behandling. Forskriften må legge til rette for at det i særlige tilfeller kan gis dispensasjon fra vilkår om at søker har mottatt produksjonstilskudd.

Et annet alternativ vil være å beholde definisjon av tilskuddsmottaker som for RMP.

På bestilling fra avtalepartene leverer Landbruksdirektoratet en utredning av grunnvilkårene for produksjonstilskudd i mars 2025. Eventuelle nye bestemmelser om grunnvilkårene for produksjonstilskudd som følge av utredningen vil påvirke definisjonen av tilskuddsmottaker for det nye tilskuddet til klimarådgiving. Siden det er uvisst om eller når det bestemmes å endre grunnvilkårene, legger vi eksisterende definisjon av tilskuddsmottaker av produksjonstilskudd til grunn i denne utredningen.

5.2 Hva kan tilskuddet gå til?

Formålet med tilskuddsordningen ivaretar kriterier for hva tilskuddet kan brukes til (kapittel 3).

Dokumentasjon på gjennomført klimarådgiving

Landbruksdirektoratet mener det er nødvendig med en form for dokumentasjon på at klimarådgivingen er gjennomført. Det må fremgå av dokumentasjonen hvem som har gjennomført klimarådgivingen slik at forvaltningen har mulighet til å sjekke at det er gjennomført kvalifisert rådgiving etter et godkjent opplegg. Samtidig bør det være relativt enkelt og effektivt for saksbehandlere i Landbruksdirektoratet å undersøke at tiltaket er gjennomført etter formålet.

Klimarådgivingstilskuddet i RMP hadde krav til at tiltaksplan fra klimarådgiving skulle lastes opp med søknaden. Dette var eneste dokumentasjon på gjennomført klimarådgiving. I utredningen *Implementering av tilskudd til klimarådgiving i regionale miljøprogram* beskrives tiltaksplanenes mulige funksjoner for forvaltning av tilskuddsordningen som følger:

En tiltaksplan kan også brukes som kontroll for gjennomført klimarådgiving, ved at tiltaksplanen lastes opp i søknaden eller at man krysser av en egenerklæring om at man har en tiltaksplan som må fremvises ved stedlig kontroll. Hvis tiltaksplan lastes opp, gir det rom for å evaluere tilskuddet i etterkant, samt kan benyttes i evalueringer for klimatiltak på gårdsnivå. Tiltaket er også enklere å kontrollere dersom tiltaksplanen lastes opp som vedlegg til søknaden. Det er sannsynlig at tiltaksplanen vil bli laget elektronisk, og Landbruksdirektoratet anser ikke at det vil være mye merarbeid for bonden å laste opp en tiltaksplan sammenlignet med fordelene det gir å ha planen tilgjengelig i søknadssystemet.¹⁷

Tilbakemeldinger viser at klimaplanene har blitt lastet opp som vedlegg til søknad i flere forskjellige filformater og i en del tilfeller har måttet ettersendes til kommunene av søkerne. Vi har heller ikke inntrykk

¹⁷ Utredning av implementering av tilskudd til klimarådgiving i regionale miljøprogram. Rapport nr. 44/2020, Landbruksdirektoratet: <https://www.landbruksdirektoratet.no/nb/nyhetsrom/rapporter/utredning-av-implementering-av-tilskudd-til-klimaradgivning-i-regionale-miljoprogram>

av at tiltaksplanene som har vært lastet opp i søknadssystemet har vært mulige å bruke til evaluering av tilskuddet.

Landbruksdirektoratet anbefaler likevel å videreføre praksis med at tiltaksplanen lastes opp med søknaden. Et av vilkårene for tilskuddet er at det produseres en tiltaksplan. Det gir mer effektiv saksbehandlingen om tiltaksplanen er vedlagt og kan sjekkes av saksbehandler før vedtak. For saksbehandlingens del må tiltaksplanen inneholde informasjon om dato for gjennomført rådgiving, type rådgiving (en-til-en, to-til-en, gruppe, og eventuelt oppfølgingssamtale), navn på rådgivingsforetak og rådgivers navn og signatur.

Vi viser også til forslag om å innhente opplysninger om innholdet i den enkelte tiltaksplanen ved å gruppere tiltak på kategorier i tiltaksplanen som kan korrespondere med en flervalgs avkryssingsmeny i søknadsskjema (kapittel 4.1.9). Selv om tiltaksplanen vedlegges søknad, mener vi en slik avkryssingsmeny fortsatt er hensiktsmessig. Avkryssingsmenyen kan behandles maskinelt og vil gi verdifull informasjon til evaluering og videre kvalitetsutvikling av tilskuddsordningen.

Gjentatt søknad om klimarådgivingstilskudd

I tilskuddsordningen til klimarådgiving i RMP er eneste krav til de som søker tilskudd på nytt etter å ha mottatt tilskudd tidligere, at det må fremgå at tiltaksplanen har blitt revidert.

Direktoratet anbefaler at det for tilskudd til gjentatt rådgiving må stilles krav både til at tiltaksplanen er revidert og at det har gått en viss tid siden forrige rådgiving. Etter vår vurdering bør de som allerede har mottatt klimarådgiving ikke ha behov for en ny fullstendig gjennomgang av drifta før det har gått en viss tid og dermed bør de ikke belaste rådgivingskapasiteten unødig. Hvis forslag om å legge til tilskuddssats for oppfølgingssamtale tas til følge, anbefaler vi at de som har mottatt tilskudd for klimarådgiving (en-til-en, to-til-en eller gruppe) kan motta tilskudd for *oppfølgingssamtale* påfølgende år og uten at det skal utarbeides en ny tiltaksplan, siden samtalen er oppfølging av tidligere rådgiving. Vi viser også til diskusjon om vilkår om forenklet rapportering ved gjentatt søknad om tilskudd i kapittel 3.2.

I særskilte tilfeller kan det gis dispensasjon fra kravet om at det må gå en definert tid før bonden har rett på tilskudd for gjennomført klimarådgiving. Særskilte tilfeller kan f.eks. være generasjonsskifte i jordbruksforetaket, omlegging til andre driftsmetoder eller omlegging til andre typer jordbruksproduksjon. Det kan også være aktuelt å gi dispensasjon i tilfeller hvor det er behov for flere klimarådgivninger for å dekke over hele drifta, dersom den består av flere produksjoner enn rådgivingskategoriene dekker (f.eks. kombinert produksjon av grovfôr, melkeku og gris). Dette kan inkluderes i forskrift gjennom en mer generell dispensasjonsbestemmelse eller med konkrete unntaksbestemmelser. Unntaksbestemmelser er enklere å forvalte sammenlignet med generelle dispensasjonsbestemmelser. Vi foreslår likevel at forskriften inneholder en generell dispensasjonsbestemmelse med henvisning til hvilke bestemmelser det kan dispenseres fra i utkast til forskrift. Dette begrunnes med at vi ikke har fullstendig oversikt over alle de mest aktuelle unntakene på dette tidspunkt.

5.3 Hvor stort bør tilskuddet være?

Dagens nasjonale satser for klimarådgivingstilskuddet i RMP ble fastsatt i Jordbruksoppgjøret 2022 med mål om at tjenesten skulle være gratis for bonden:

Partene er derfor enige om at det må innføres gratis «klima førsteråd» for å gjøre det lett for den enkelte bonde å få klimakunnskap om egen gårdsdrift, slik at dette ikke er et hinder for å komme i gang. Full dekning innebærer støttesats på 6 000 kroner per bonde for en-til-en-rådgivning, 8 000 kroner per bonde for to-til-en-rådgivning og 2000 kroner per bonde for grupperådgivning.¹⁸

Dagens satser er basert på et kostnadsoverslag for klimarådgiving som NLR og Tine gjorde i august 2021. Det har vært en betydelig prisvekst de siste årene og det må antas at dette også påvirker kostnadene på rådgivingstjenester. En sammenligning av årsgjennomsnitt for konsumprisindeksen i 2021 og 2024 viser

¹⁸ Prop. 120 S(2021-2022) Endringer i statsbudsjettet 2022 under Landbruks- og matdepartementet (Jordbruksoppgjøret 2022): <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-120-s-20212022/id2913926>

en generell prisøkning på 15,1 %¹⁹. Landbruksdirektoratet er ikke kjent med faktiske kostnader for de godkjente tilbydernes klimarådgivingstjenester i dag.

Rådgivingens innhold og tidsbruk kan ha endret seg siden overslagene ble gjort. NLR og Tine har fått mye erfaring med rådgivingsformen i løpet av tre år, og andre rådgivingstilbydere vil kunne vurdere tjenestens verdi annerledes. En ny tilskuddsordning vil kunne kreve både mer og mindre tid av rådgiveren enn før. En krone for krone-sammenligning med et kostnadsoverslag fra 2021 besvarer dermed ikke hva tjenesten eller tilskuddet bør eller skal koste.

Menon beskriver at NLR og Tine finansierer mellomlegget der rådgivingskostnadene er høyere enn tilskuddssatsen. Dette har blitt bekreftet fra rådgivingstilbyderne. Økt mellomlegg som dekkes av tilbyderne kan bidra til at rekruttering og kvalitetssikring av klimarådgivingstjenesten nedprioriteres på sikt. Motsatt kan økte satser bidra til stabil eller økt rådgivingskapasitet.

Selv om jordbruksavtalen fra 2022 beskriver at «klima førsteråd» skal være gratis er det ikke lagt føringer for at rådgivingstilbydere må holde seg innenfor dagens tilskuddssatser i kriteriene for godkjenning av klimarådgivingstilbydere i dagens RMP-ordning. Rådgivingstilbydere bør ha anledning til å fastsette pris på sine tjenester med utgangspunkt i arbeidskostnad og eventuelle gevinster ved å tilby rådgivingstjenesten. Gevinster kan dreie seg om mersalg av rådgivingstjenester eller markedsføringsgevinster for produkter basert på råvarer fra gårdene.

Det er normalt at tilskuddsordninger ikke dekker alle reelle kostnader for et tiltak. Om ikke tilskuddsmottaker ser at tiltaket har tilleggsverdier det er verdt å betale for, kan lavere oppslutning om tiltaket være en konsekvens av at en stor del av reelle kostnader ikke dekkes. I tilfellet klimarådgiving har det blitt rapportert om innledende skepsis til klimarådgivingen fra bønder som ikke har gjennomført tiltaket. NIBIO/Ruralis rapporterer at 1/3 av gårdbrukerne som besvarte spørreundersøkelsen Trender i norsk landbruk 2024 ikke har planer om å gjennomføre klimarådgiving på sin gård.

I jordbrukets krav 2024 ble det foreslått å beholde dagens satser fra rådgivingstilskuddet i RMP for kommende periode, men man forutsatte samtidig at alle kostnader for rådgivingen fortsatt skal dekkes for bondens del.²⁰

Både Menon og NIBIO/Ruralis nevner i sine rapporter at tilskuddssatsene er for lave til å dekke rådgiverens faktiske reisekostnader, spesielt i regioner med lange avstander. Begge rapportene nevner også at økte satser kan bidra til å dekke bondens tidsbruk i forbindelse med klimarådgivingen, og kan være et ytterligere insentiv til å motta klimarådgiving.

I sin utredning fra 2020 drøftet Landbruksdirektoratet problematikken med forskjeller i reisekostnader for rådgivere mellom regioner. Satsene som ble foreslått i utredningen ble spesifisert som kostnad for rådgivning ekskl. reisekostnader. Vi viser ellers til drøfting av rådgiving med og uten gårdsbesøk i kapittel 4.1.10.

Reisekostnader vil variere mellom sakstilfeller og vi mener at å standardisere tillegg for reisekostnader i tilskuddssatsene vil gi en skjevfordeling av tilskudd relativt til tiltakets utgifter avhengig av hvor tilskuddsmottakeren holder til. Andre løsninger med enten regional differensiering av tilskuddssatser for å reflektere reisekostnader eller etterbetaling av faktiske reisekostnader for enkelttilfeller, vil gi større og mer uforutsigbare kostnader for tilskuddsordningen. Det gir også en mer komplisert forvaltning med mer manuell saksbehandling. Det har blitt bestemt at Landbruksdirektoratet skal være førsteinstans for en ny tilskuddsordning. Direktoratet har ikke saksbehandlingskapasitet som tilsvarer dagens ordning i RMP.

¹⁹ Priskalkulator, Statistisk sentralbyrå: <https://www.ssb.no/kalkulatorer/priskalkulator>

²⁰ Jordbrukets krav til årets jordbruksforhandlinger er lagt fram, Landbruks- og matdepartementet: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/jordbrukets-krav-til-arets-jordbruksforhandlinger-er-lagt-fram/id3036619/>

Landbruksdirektoratet anbefaler at tilskuddssatsene for klimarådgiving bestemmes med utgangspunkt i gjennomsnittlige kostnader for selve rådgivingstjenesten ekskl. reisekostnader. Justering av satser må vurderes som del av kvalitetsutviklingen til klimarådgivingsordningen.

Avtalepartene bør ta stilling til om det fortsatt er et mål at første gangs klimarådgiving skal være individuelt eller gjennomsnittlig gratis for bonden. Tilsvarende kan det vurderes igjen om det er behov for tiltak for å håndtere forskjeller i rådgivernes reisekostnader gjennom tilskuddssatsene.

6 Forvaltning av tilskuddsordningen

Dette kapittelet inneholder Landbruksdirektoratets anbefalinger til forvaltning av tilskuddsordningen.

6.1 Landbruksdirektoratets anbefalinger om søknad og saksbehandling

6.1.1 Søkernes ansvar

En forskrift for tilskudd til klimarådgiving vil pålegge søkere av tilskudd til klimarådgiving en generell plikt til å oppgi opplysninger som Landbruksdirektoratet etterspør i forbindelse med behandlingen av tilskuddssøknaden. «Søker av tilskudd» omfatter alle foretak som har søkt om tilskudd for den søknadsomgangen som kontrolleres, uavhengig av om tilskuddet er utbetalt eller ikke.

Opplysningsplikten er begrenset til de opplysninger som forvaltningen «finner nødvendig» for å kunne forvalte ordningen. I dette nødvendighetskriteriet ligger det at opplysningsplikten ikke er ubegrenset og at bare relevante opplysninger kan kreves. Relevante opplysninger omfatter grunnlagsmateriale for å kunne fatte vedtak om tilskudd og dokumentasjon som muliggjør en effektiv kontroll av at utbetalingen av tilskudd er i overensstemmelse med forskrift.

6.1.2 Rådgivingstilbyders ansvar/oppgaver

Alle rådgivingstilbydere som har fått godkjent klimarådgivingsopplegg i tilknytning til tilskuddsordningen i RMP må søke ny godkjenning av klimarådgivingsopplegg hos Landbruksdirektoratet når den nye ordningen trer i kraft. Klimarådgivingsopplegget må justeres i henhold til endringer i ordningens krav til rådgivingskategorier og rådgivingsoppleggets innhold.

Rådgivingstilbyderens ansvar vil beskrives i krav til rådgivingstilbyders søknad om godkjenning av rådgivingsopplegg. Kravene oppdateres etter anbefalinger i denne rapporten.

Rådgivingstilbyder må sørge for at tiltaksplanene korresponderer med obligatoriske felter i Landbruksdirektoratets mal for tiltaksplan som skal overføres til søknadsskjemaet når bonden søker tilskudd (tiltakskategorier, dato for rådgiving, rådgivernavn/rådgivingsforetak). Tiltaksplanen skal være signert og datert.

Rådgivingstilbyder plikter å delta på møter med, eller rapportere skriftlig til Landbruksdirektoratet to ganger i året for å gjøre opp status på rådgivingskapasitet, gjennomførte og planlagte rådgivninger for året, samt prognoser for påfølgende år. Møter / rapportering kreves av hensyn til budsjettplanlegging for tilskuddsordningen.

6.1.3 Statsforvalterens oppgaver

Vi legger til grunn at Statsforvalterens ansvar for opplysningsarbeid om klimaarbeid i jordbruket og informasjon om tilskuddsordninger også inkluderer den nye klimarådgivingsordningen. Statsforvalteren har gjennom hovedinstruks for statsforvalteren ansvar som kompetansesenter for kommunene på landbruks- og matområdet, herunder formidling om nasjonal landbruks- og matpolitikk. Landbruksdirektoratet vil legge til rette for informasjonsarbeid tilknyttet klimarådgivingsordningen gjennom sin løpende kontakt med Statsforvalteren.

6.1.4 Landbruksdirektoratets oppgaver

Det er Landbruksdirektoratet som er første instans for å behandle søknader og fatte vedtak om tilskudd til klimarådgiving etter forskrift for tilskuddsordningen. Landbruksdirektoratet skal ivareta kontroll med at tilskuddsmottakerne oppfyller de vilkår som er stilt for tilskuddet.

Landbruksdirektoratet skal behandle søknader og fatte vedtak om godkjenning av klimarådgivingstilbyder/klimarådgivingsopplegg.

Direktoratet har også ansvar for å gi informasjon og veiledning til søkere på tilskudd og godkjenning av rådgivingsopplegg. Dette formidles gjennom nettsider, rundskriv mv.

6.1.5 Landbruks- og matdepartementets oppgaver

Landbruks- og matdepartementet er klageinstans for vedtak Landbruksdirektoratet fatter i første instans.

6.2 Saksbehandling og fagsystem

Klimarådgivingstilskuddet i RMP kan søkes på og utbetales en gang i året. Bonden risikerer dermed å måtte vente i inntil 1,5 år etter at rådgivingen er gjennomført og betalt før tilskuddet utbetales. Dette har vært nevnt som en av flere mulige årsaker til at etterspørselen etter klimarådgiving har vært lavere enn ønskelig. Ifølge resultater fra spørreundersøkelsen Trender i norsk landbruk øker sannsynlighet for å søke klimaråd med gårdsinntekten.

For å møte denne problemstillingen kan ordningen enten ha løpende frister eller ha mer enn én frist per år. Vi ser at løpende saksbehandling gjennom året kan by på kapasitetsproblemer for forvaltning av tilskuddsordningen og anbefaler derfor å begrense antallet frister for saksbehandling og utbetaling til tre ganger i året for å tidsavgrense saksbehandlingsoppgaver i direktoratet. Fristene bør settes slik at de reflekterer når det antas at hovedvekten av klimarådgiving foregår. Vi regner med at dette hovedsakelig er utenfor vekstsesong.

Saksbehandling av søknader om tilskudd til klimarådgiving er en ny oppgave for Landbruksdirektoratet. Vi tar sikte på å avgrense merarbeidet ved å velge en løsning der vi ikke saksbehandler søknader om tilskudd til klimarådgiving helt manuelt. En delvis automatisk løsning i fagsystemet Agros fremstår derfor som den beste løsningen. Tilskuddsordningen er såpass lite kompleks at det ikke er hensiktsmessig å utvikle en helt enkeltstående fagsystemløsning. Om mulig vil fagsystemløsningen rigges slik at det er mulig å legge inn søknader løpende i løpet av året selv om fristene er på spesifikke datoer. Dette vil gi fleksibilitet for søkeren. Landbruksdirektoratet har som mål å utvikle en fagsystemløsning hvor saksbehandling og utbetaling kan håndteres innenfor en relativt kort tidshorisont etter fristene.

6.3 Implementering

Landbruksdirektoratet har ansvar for implementering av den nye tilskuddsordningen. Statsforvalteren må bistå direktoratet i overgangsperioden, og vil ha en løpende oppgave med informasjon om ordningen.

6.4 Evaluering

Forvaltningen vurderer virkemiddelbruken og rapporterer årlig til Landbruks- og matdepartementet/avtalepartene i forkant av jordbruksoppgjøret. Rapporteringen baseres på tilgjengelig statistikk fra tilskuddsordningen, prognoser fra rådgivingstilbydere og Landbruksdirektoratets erfaringer fra forvaltning av ordningen.

Vi anbefaler at Landbruksdirektoratet gis i oppdrag å evaluere den nye modellen for ordningen etter at den har fungert i 3 år.

6.5 Økonomiske konsekvenser ved den nye tilskuddsordningen

Ved å ta klimarådgivingstiltaket ut av RMP konkurrerer tiltaket ikke lenger om tilgjengelige midler med mer spissede klima- og miljøtiltak i RMP. Oppslutningen om tilskuddsordningen har vært beskjeden, men er økende fra år til år. I perioden 2021 til 2023 ble det ubetalt ca. 8,5 millioner kroner til klimarådgiving. I søknadsomgangen 2024 ble det utbetalt 7,52 millioner kroner fordelt på 1235 søkere. Det er prognosert om lag 1600 gjennomførte klimaråd i 2025. Med grepene som anbefales i denne utredningen antar vi at oppslutningen vil øke hurtigere for den nye ordningen enn om ordningen ble værende i RMP. Den nye tilskuddsordningen er planlagt å implementeres i midten av oktober 2025. Det er foreløpig ikke bestemt hvordan 2025-budsjettet for den nye tilskuddsordningen skal finansieres eller varig finansiering for tilskuddet.

Budsjett og prognoser

Tilskudd til klimarådgiving vil ha en budsjetttramme som fastsettes årlig. Det er en risiko for at søknadsmengden blir større enn prognosert det enkelte året, og at bevilget tilskuddsramme settes under press. Dette gir to mulige løsninger for tilskuddssatsene:

1. Foreløpige satser. Endelig sats bestemmes før utbetaling basert på antallet godkjente søknader.
2. Faste satser. Godkjente søknader overføres til neste budsjettperiode om budsjetttrammen brukes opp.

En løsning med foreløpige satser vil gi stor variasjon og uforutsigbarhet i satsenes størrelse gjennom året i en ordning med flere årlige søknadsfrister og utbetalinger.

Av hensyn til forutsigbarhet og oppslutning om den nye klimarådgivingsordningen anbefaler Landbruksdirektoratet at tilskuddssatsene bør være faste og ikke foreløpige. Dette innebærer at i tilfeller hvor søknader mottas etter at budsjetttrammen er brukt opp vil søknader overføres til neste budsjettperiodes første saksbehandlingsfrist.

For å sikre størst mulig forutsigbarhet for budsjettering for ordningen anbefaler Landbruksdirektoratet at de godkjente rådgivingstilbyderne forplikter seg til å rapportere inn status og prognoser for klimarådgiving to ganger i året. Prognosene bør omfatte både inneværende og påfølgende år. Landbruksdirektoratet rapporterer til avtalepartene i forkant av jordbruksforhandlingene og ekstraordinært ved behov.

6.6 Økonomiske konsekvenser for forvaltningen

Ved å opprette en ny tilskuddsordning for klimarådgiving oppstår nye kostnader for forvaltningen tilknyttet administrasjon ved opprettelse av forskrift, veileder, tiltaksplanmal, fagsystemløsning og rapporteringsrutiner. Tilskuddsforvaltningen vil også gi økt arbeidsmengde med tilhørende kostnader for Landbruksdirektoratet. De administrative oppgavene og kostnadene vil være størst innledningsvis, og på sikt dreie seg om vedlikehold av fagsystemløsning, nødvendige justeringer av veileder og tiltaksplanmal, og rapportering. Saksbehandlingskostnadene avhenger av oppslutning om ordningen, men antas å være størst de første årene og etter hvert stabilisere seg på et fast, årlig nivå.

7 Andre anbefalinger

7.1 Forvaltningsnivå

Landbruksdirektoratet anbefaler at det på sikt vurderes om saksbehandling av det nye klimarådgivingstilskuddet bør overføres til Statsforvalteren.

7.2 Fagsystemløsning for godkjenning av klimarådgivingstilbydere

Landbruksdirektoratet vurderer om godkjenning av klimarådgivingstilbydere også kan være del av fagsystemløsningen, men dette må drøftes ytterligere og kan gjøres på et senere tidspunkt. Første trinn for utvikling av fagsystem omfatter søknad på tilskuddet og saksbehandling av søknader.

7.3 Formidling av klimarådgivingstilbudet

Evalueringsene av tilskuddsordningen i RMP anbefaler bedre formidling av klimarådgivingstilbudet og tilskuddsordningen for å øke oppslutningen om ordningen. Etablering av klimarådgiving som eget tilskudd vil gjøre det enklere å ha synlig og tydelig formidling av tilskuddet på direktoratets hjemmesider. Forvaltningen for øvrig kan benytte sine etablerte kanaler til å informere tydelig og regelmessig om tilskuddsordningen og klima- og miljøtiltak i jordbruket generelt. Profilerings av spydspissbønder som har mottatt klimarådgiving trekkes frem som eksempel på en type positiv formidling som kan ha ringvirkninger. Landbruksdirektoratet mener det er mest hensiktsmessig at rådgivingsforetak, faglag og andre interessenter i sektoren står som avsender ved denne typen formidling.

7.4 Klimatilpasset husdyrtilskudd

I rapporten Klimagassutslipp og husdyrtilskuddet, utarbeidet av en partssammensatt arbeidsgruppe i oktober 2024, ble klimarådgivning med tiltaksplan drøftet som et mulig vilkår for å motta husdyrtilskudd. Klimarådgivning ble i rapporten vurdert som ett av flere alternativer for hvordan husdyrtilskuddet kan bidra til reduserte klimagassutslipp fra husdyrproduksjonen. Et eventuelt vilkår om klimarådgivning for husdyrtilskuddet er ikke drøftet eller hensyntatt i denne utredningen. Det er vår anbefaling at dette må følges opp i en egen prosess om det er aktuelt.

LANDBRUKSDIREKTORATET OSLO

POSTADRESSE:

Postboks 56, 7701 Steinkjer

BESØKSADRESSE:

Innspurten 11D, 0663 Oslo

TELEFON: 78 60 60 00

E-POST: postmottak@landbruksdirektoratet.no

LANDBRUKSDIREKTORATET ALTA

BESØKSADRESSE:

Løkkeveien 111, 9510 Alta

LANDBRUKSDIREKTORATET STEINKJER

BESØKSADRESSE:

Skolegata 22, C-bygget, 7713 Steinkjer

www.landbruksdirektoratet.no
